

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Лінгвістичний навчальний музей

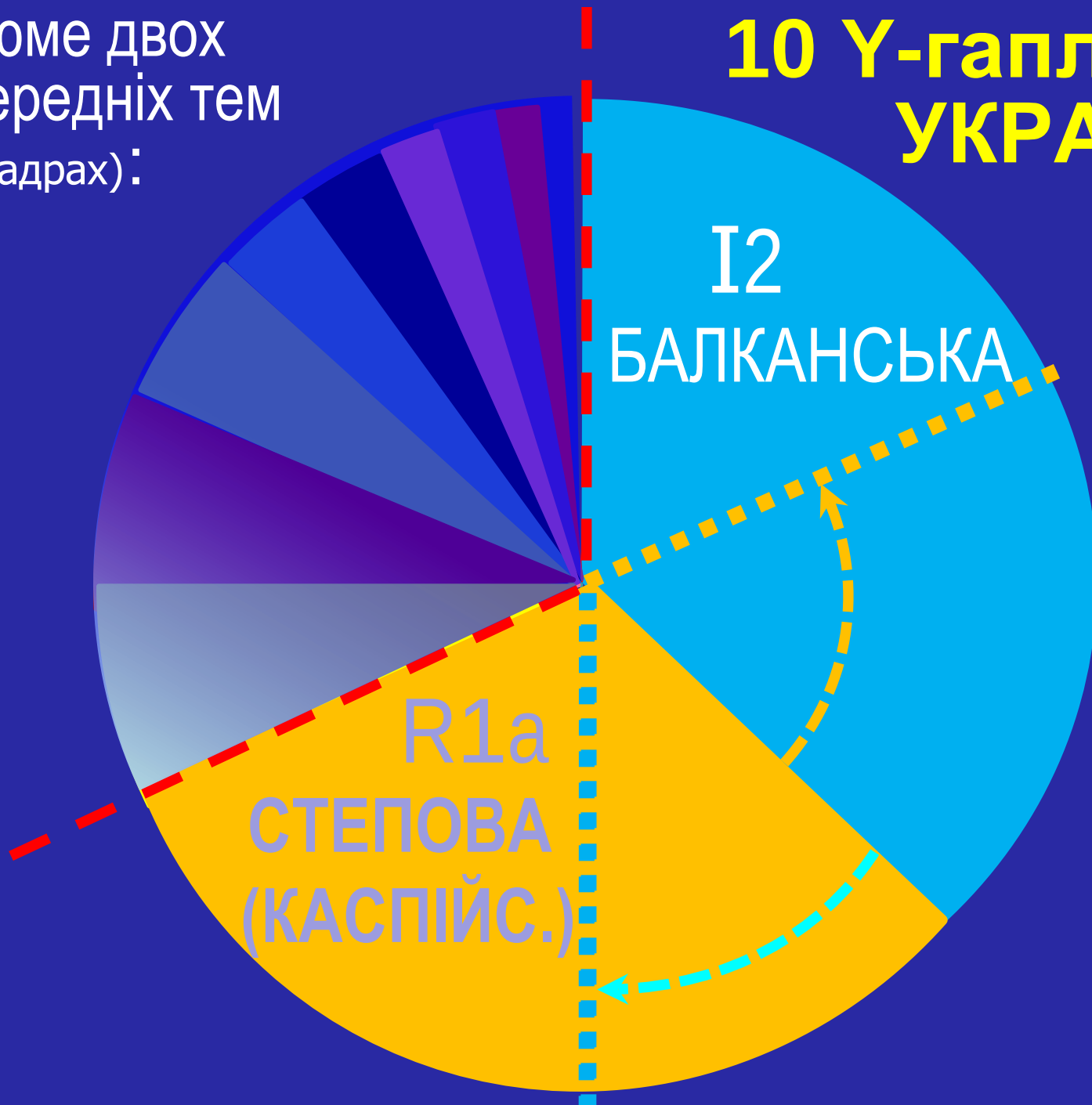
К. Тищенко ©

ГЕНЕТИЧНА Меншини N,
І МОВНА E1b1b,
ПРАІСТОРІЯ R1b,
УКРАЇНЦІВ₃ I1, J,
G, Q, T

Синтез сучасних наукових знань

Резюме двох
попередніх тем
(у 4 кадрах):

10 Y-гаплогруп УКРАЇНЦІВ



Частка **R1a** за областями ⁽²⁰¹⁰⁾ :
 характерний “вінок” максимумів **R1a** навколо України

характерний "вінок" максимумів **R1a** навколо України

1. Це вже було видно й у 2000-і з цього обласного картографування **R1a**

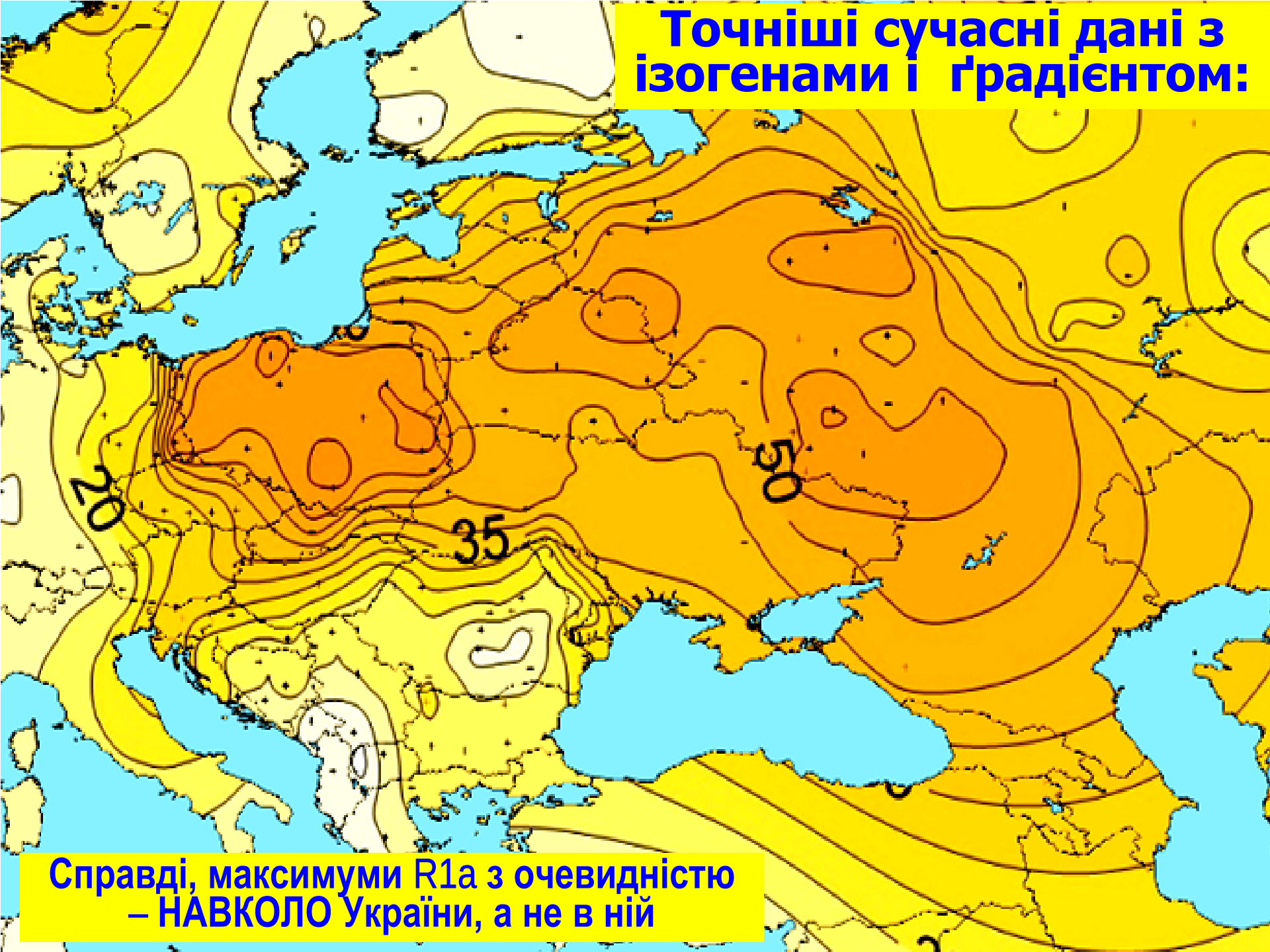
2. Найбільший відсоток "нащадків скіфів" **R1a – НАВКОЛО** України й Білорусі. "Вінок" показаний знаками ▲



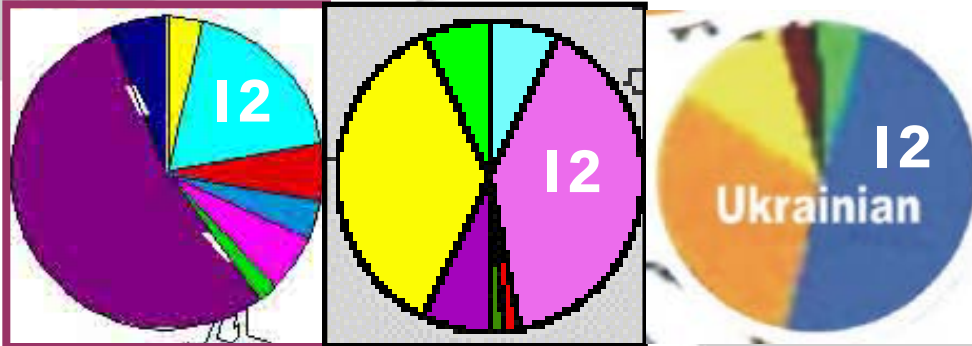
4. Ось ключик:
відсоток нащадків **R1a**
ще менший у Прикарпатті та у Молдові.
Хто ж там?

3. В Україні частка "скіфської" Y-гаплогрупи **R1a** чомусь *не найвища*: виходить, ДО СКИФІВ тут вже було населення "інших гаплогруп"? Яких?

**Точніші сучасні дані з
ізогенами і градієнтом:**



**Справді, максимуми R1a з очевидністю
– НАВКОЛО України, а не в ній**



Ось у чому причина “обтікання”
України максимумами R1a:

Y-гаплогрупа **I2**

Це добре відомі нам ПЕРШІ ХЛІБОРОБИ
З БАЛКАН – “**трипільці**” – 4 тис.до н.е.!
Це через їхніх нащадків у нас – нащадки
скіфів не стали більшістю в Україні.

5 - 10%

10 - 15%

15 - 20%

20 - 30%

30 - 40%

40 - 50%

г. КАРПАТИ,
БЕСКИД,
ТОВТРИ,
МЕДОБОРИ,
р. ДРИНА,
ЦЕРЕМ,

ІПАТва,
с. ДУКЛЯ;

ЦІВКА, ТЯМА,
ВІХОЛА, ЦАП;
ШУТИЙ,
МУРУГИЙ;
КПИТИ,
КЕПКУВАТИ,
КЕПСЬКИЙ,
ПОРПАТИСЯ,
БАБРАТИСЯ;

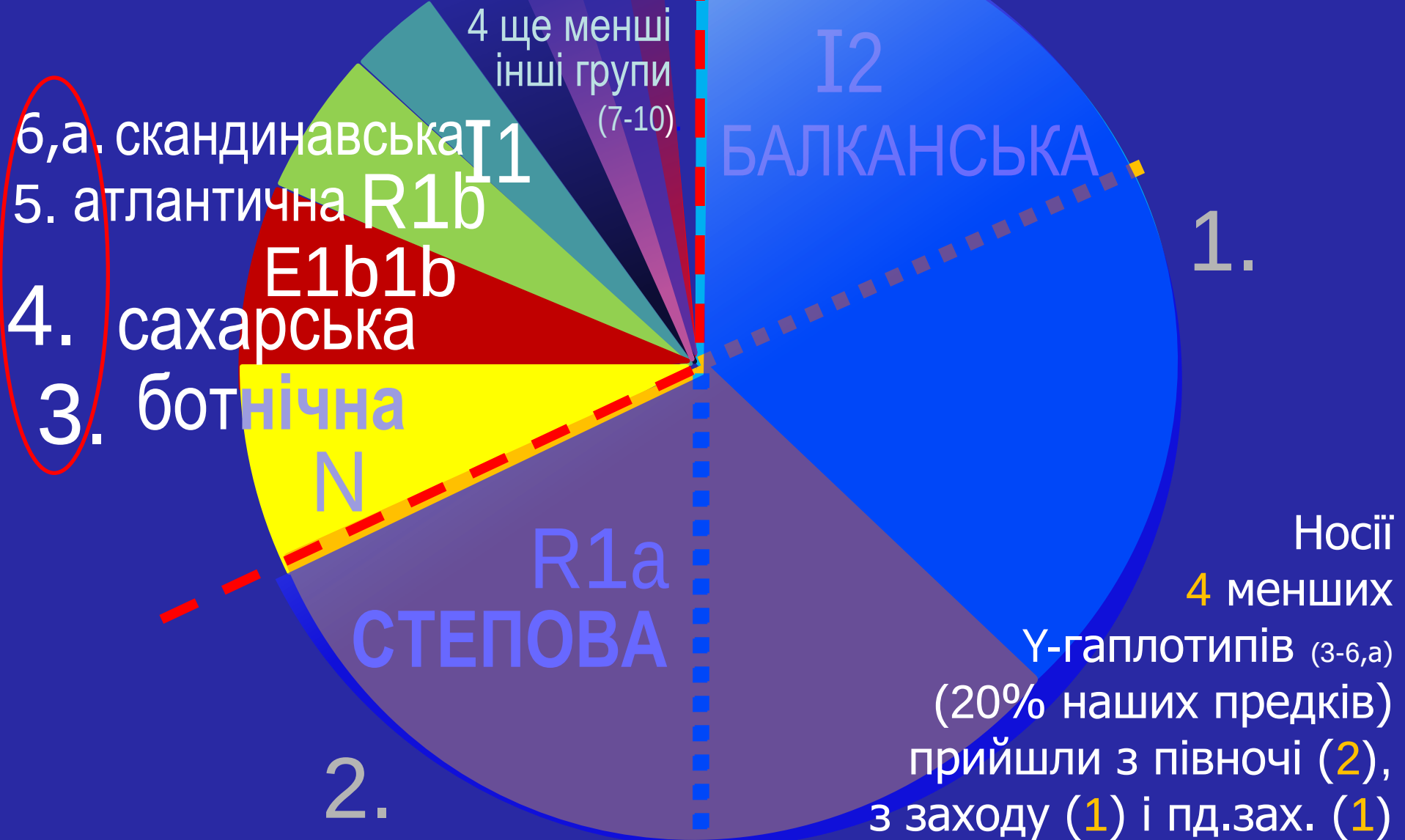
Дрина Церем
Іпатва
Бескид Дукля
Карпати Товтри

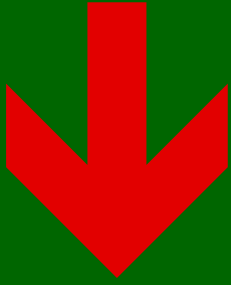
Балканський світ в Україні

АСИМІЛЯЦІЯ МЕНШИН

МЕНШИНИ:

10 Y-гаплогруп УКРАЇНЦІВ





3. N



3. N

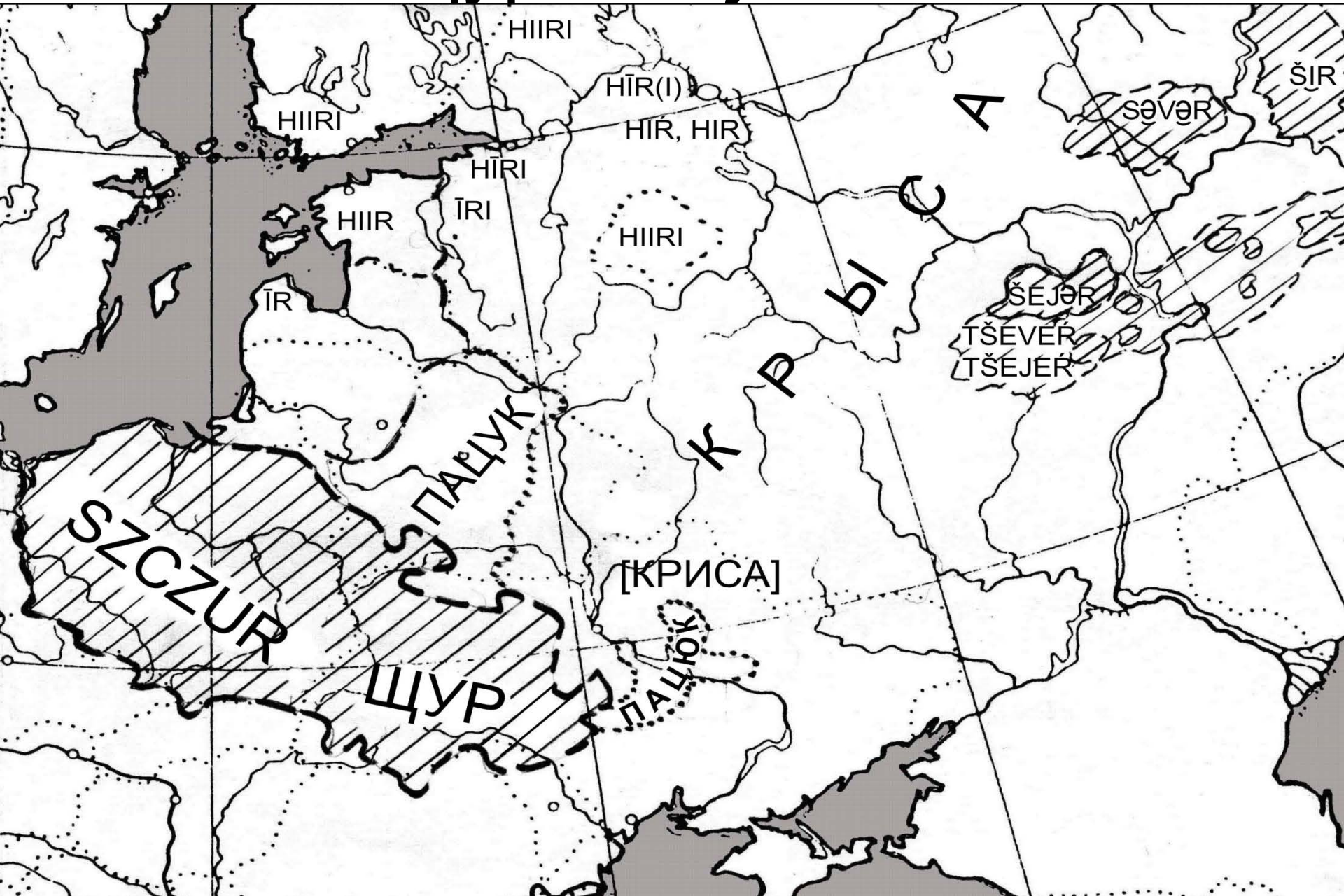
АСИМІЛЬОВАНА БОТНІЧНА МЕНШИНА (кадри 10-14)

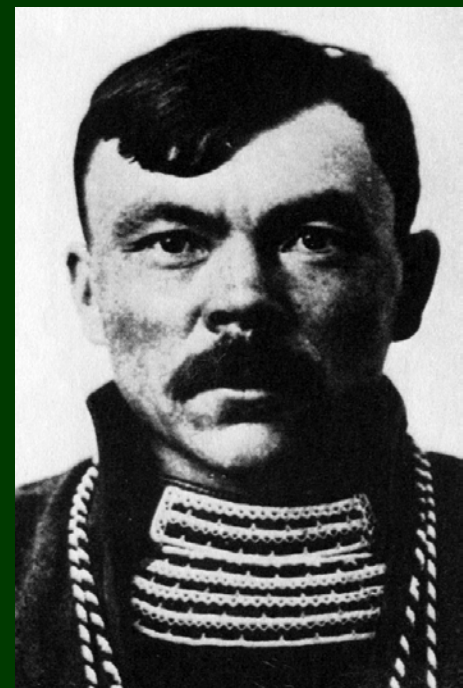
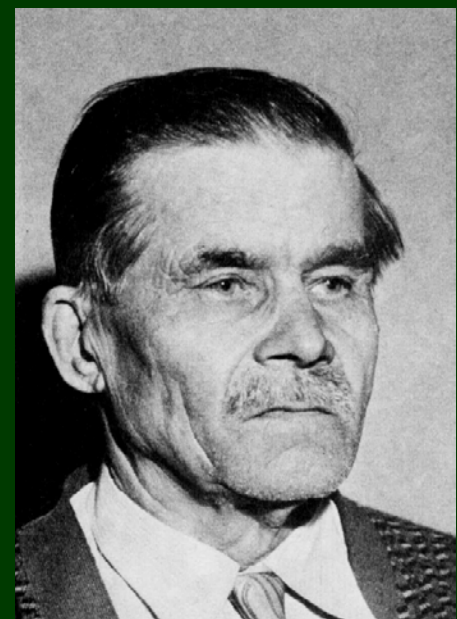
У-гаплогрупа N; назви річок (з фінс., лівс.) *Сож Чг, Яха См, Рандава Хк*; запозичення **дуб, сом, щука, щупак, щур** (Топоров, Трубачов), **кволий, кульгати, кенді [кєньгі]**...; прізвища *Кульженко, Щур, Сом*...; археологія: *дніпро-донецька к-ра*

Щука, щупак ~ tšipej, hauki

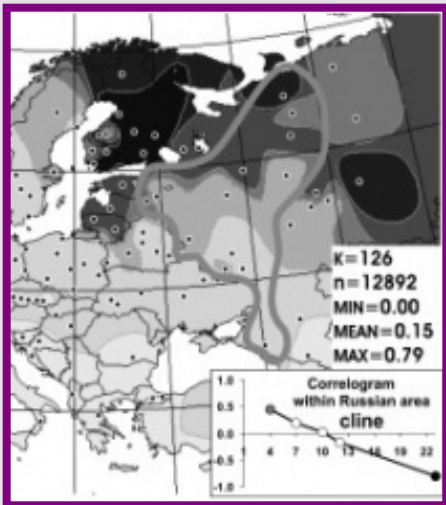


Щyp ~ šejər, hiiri





**Фінські
феноти́пи**



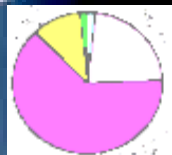
р. СОЖ,
р. ЯХА;

дуб,
щука,
ЩУПАК,
сом,
ЩУР;

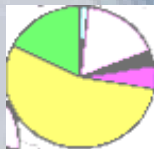
ШКАНДИБАТИ,
КУЛЬГАТИ,
ЖУРИТИСЯ,
ШАМОТИТИ,
КВОЛИЙ,
КАНДИБА,
КЄНЬГІ



N



Середня
23 %



Ботнічна генетична складова
народів Європи: Y-гаплогрупа N



① Фінська Y-гаплогрупа N

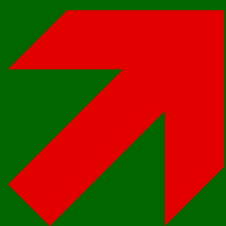
- На спогад від **фінських/ лівс.** предків 6% українців у нашій мові залишилися:
 1. топоніми рр. **Сож** Чг, **Яха** См, **Кареличі** Лв, **Рандава** Хк...;
 2. прізвища **Кульженко, Щур, Сом**...
 3. словникові запозичення **ДУБ, СОМ, щука, щупак, щур** (Топоров, Трубачов), **кволий, кульгати, кенді [кеньґі]**...;

У такому разі, саме через цих *лівів, куршів і карел* (у потоці варягів з Балтики) могли бути засвоєні у нас лише у VIII-IX ст. (!) досі хронологічно не досліджені "сепаратні" фінізми української мови: *кульгати, шкандибати, журба, кволий, [шамотіти, шомратися]* (прізви. Шамота), карпатс. [кеньґі] 'зимові шкарпетки, великі черевики'. Прототипами їх виступає не просто фінська лексика, а словникові форми географічно південних фінських мов (лівська, куршська, естонська), які щоразу виявляють звукові особливості, збережені у наведених українських запозиченнях: це ест. *kulgeda*, лівс. *kāndatē*, *surm* смерть (лап. *sorbme*), *kūol'iji* ! помираючий, карел. *samota* квапитися (мансі *šōm-*), лів. *kenḡə* (при фінс. *kenkät*) 'постоли' [пор. Тищенко 2006, 74-78].

Зі скандинавських мов норвезька також засвоїла цю назву від фінів: постоли – норвезькою так само *käng* [SSA, 343].

4.

E1b1b



4. E1b1b

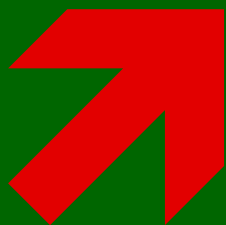
АСИМІЛЬОВАНА

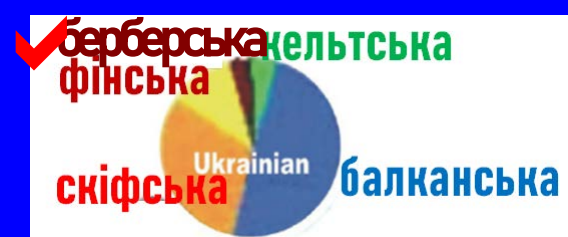
БЕРБЕРСЬКА

(сахарська)

МЕНШИНА

(кадри 17-27)

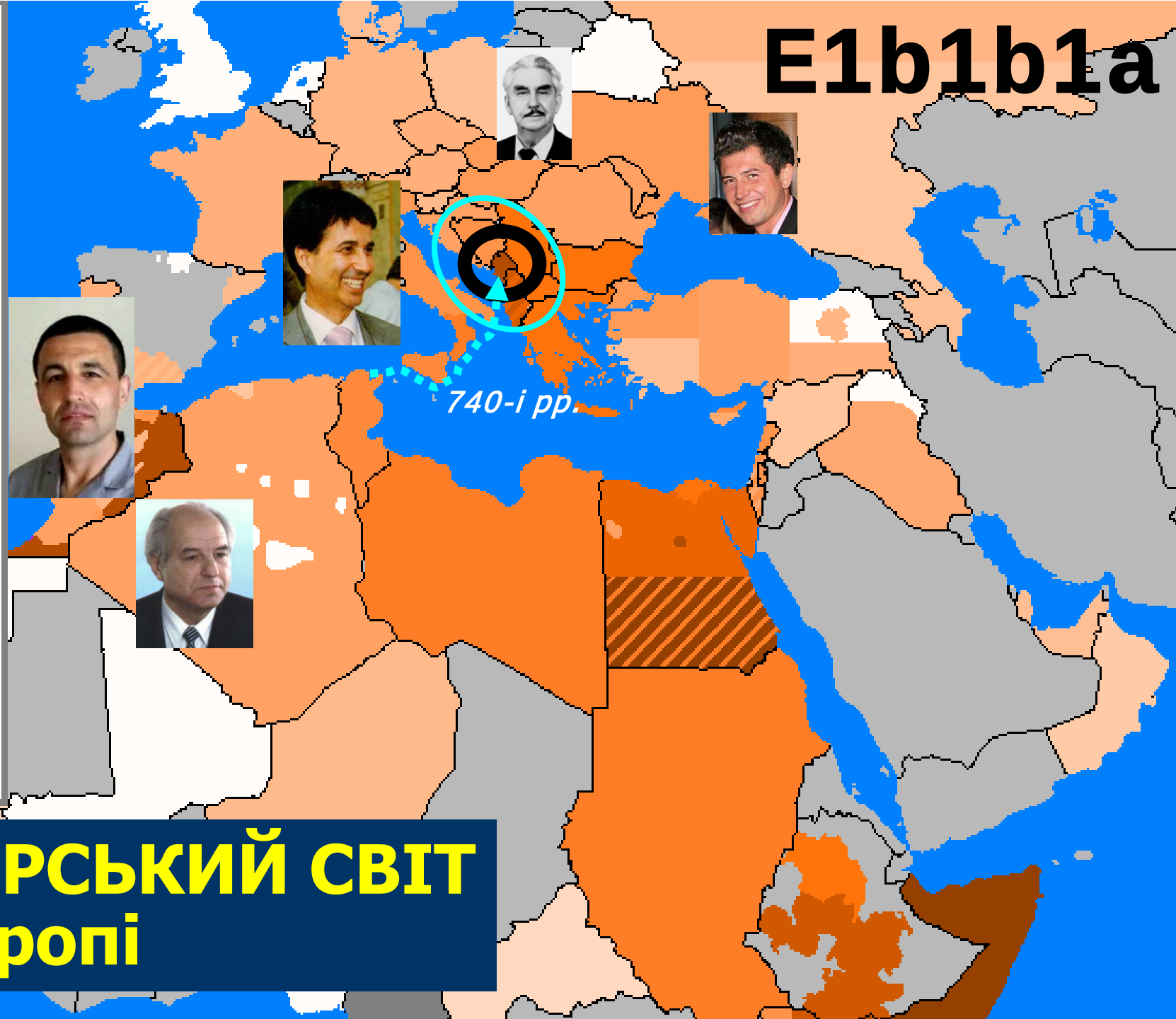
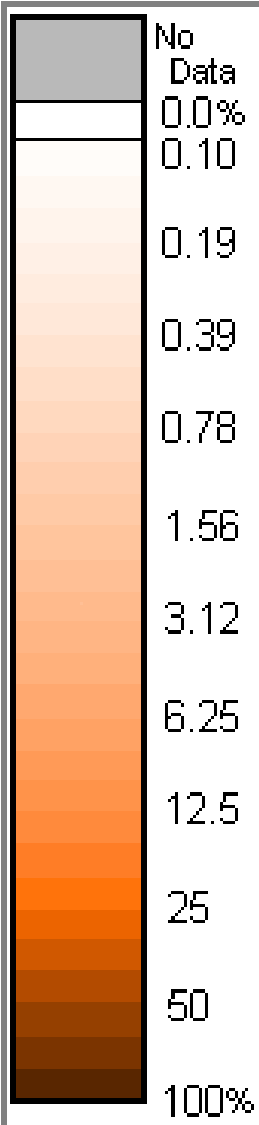




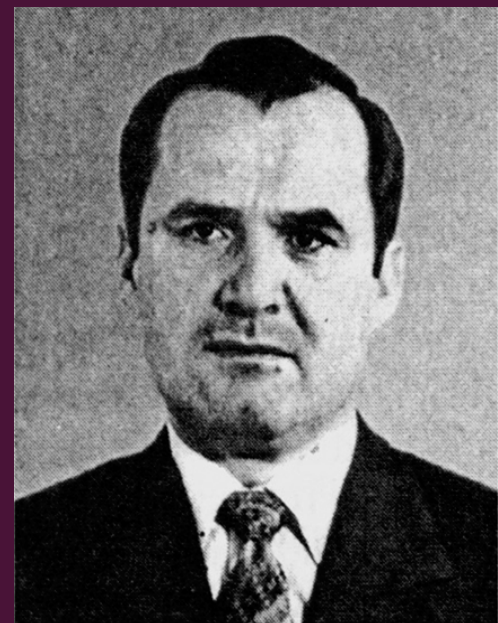
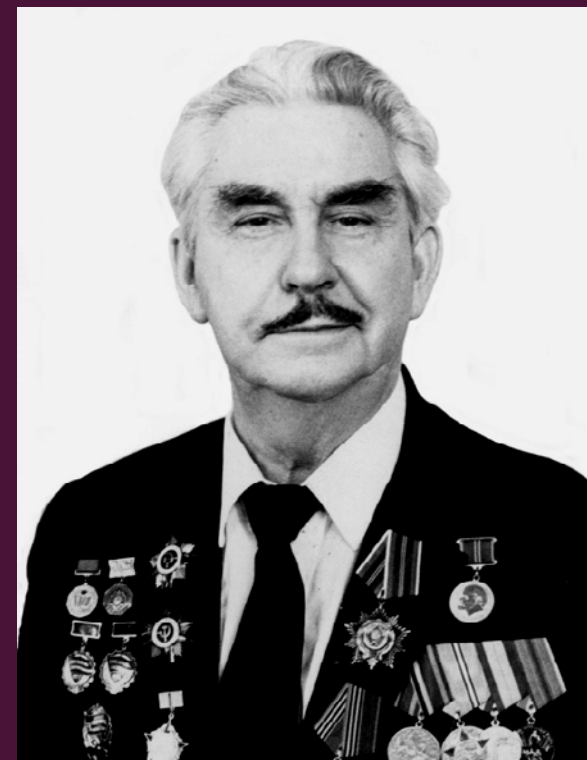
Берберська Y-гаплогрупа E1b1b

- На спогад від берберської (туарезької) меншини XI-XII ст. (до 7% українців) у нашій мові залишилися:
- запозичення *мадзиґон, обмаздиґонити...*;
- топоніми *болото Мастекун...*;
- прізвища *Мадзиґон...*

E1b1b1a



МАВРСЬКИЙ СВІТ у Європі



**Берберські
фенотипи**



На першому фото - вишивка амазигів, на другому - українська.

Додано 11.03.23



Схожість кобеняка на бурнус





Deux cheiks de Sahara, 1960

Примітки [ред. | ред. код]

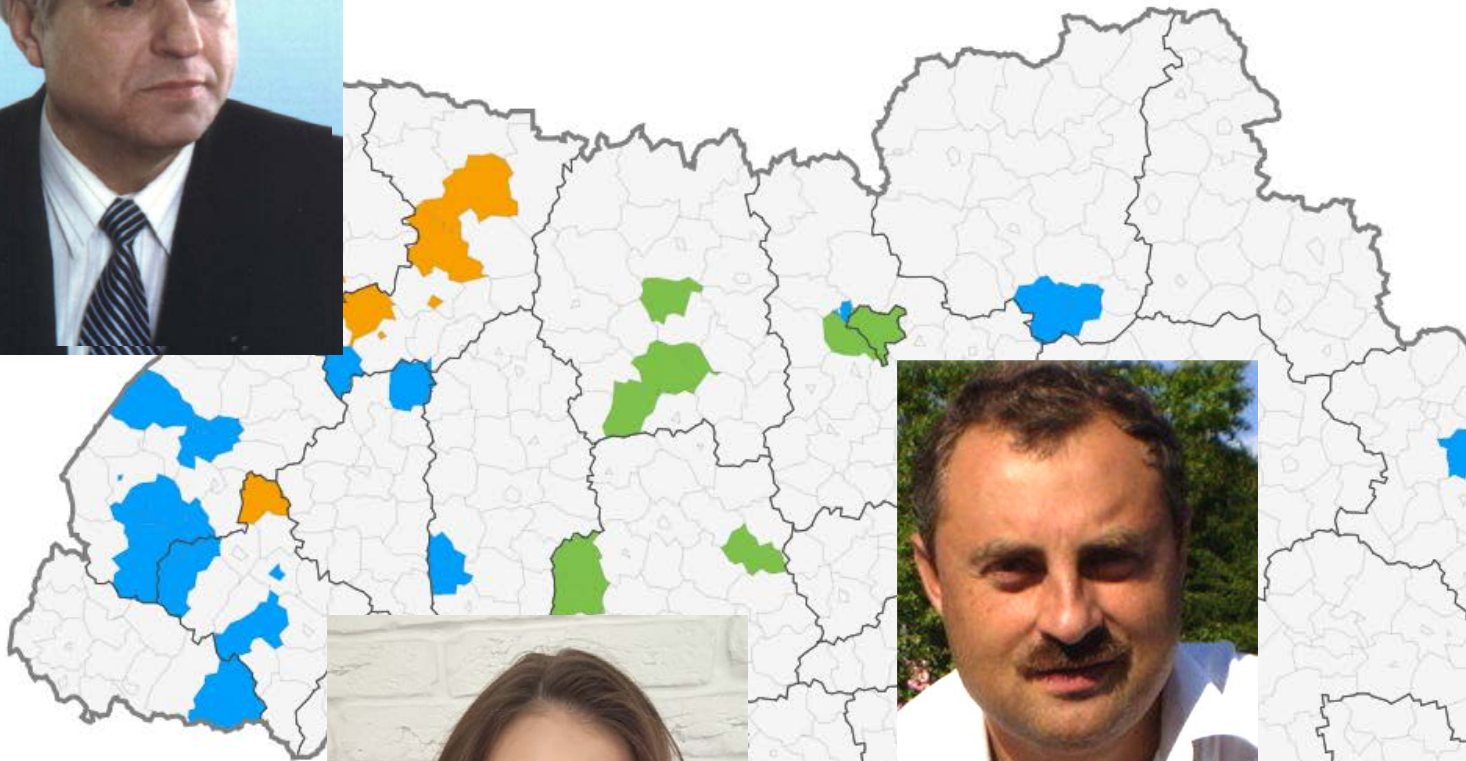
1. ↑ [Тищенко К. М.](#) Іншомовні топоніми України: Етимологічний словник-посібник. — Тернопіль: Мандрівець, 2010. — С.177-178.
2. ↑ [Тищенко К. М.](#) Гени, мова, Україна // Український тиждень. — 2012. — № 16 (233). — С. 49.
3. ↑ Corbín Ferer Juan-Luis. Ruzafa la bien plantada / 3 ed. — Valencia: Federico Domenech, S.A. Editorial, 1995. — p. 25-36.
4. ↑ [Тищенко К. М.](#) Топонімічний слід в Україні арабо-хозарської війни 710—737 років // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. — 2011. — Вип. 53. — С. 222—241.

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА

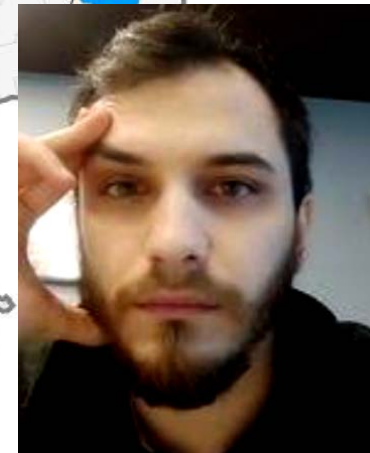


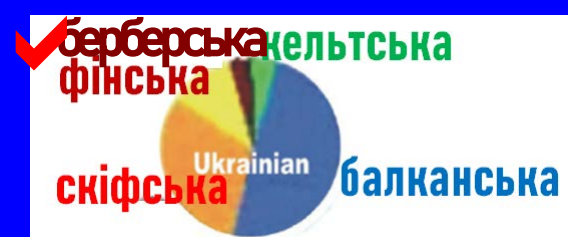
Рис. 33
Алжирці:
важко повірити,
що молодик
праворуч не
з Обухова чи
Кагарлика...

Поширення прізвищ Мацигін, Мадзігон...



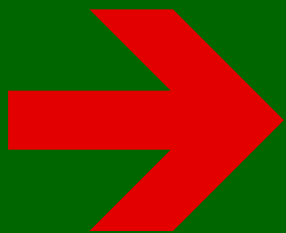
МАЦИГІН
МАДЗІГОН
МАЦИГОН





Берберська Y-гаплогрупа E1b1b

- На спогад від берберської (туарезької) меншини XI-XII ст. (до 7% українців) у нашій мові залишилися:
- запозичення *мадзиґон, обмаздиґонити...*;
- топоніми *болото Мастекун...*;
- прізвища *Мадзиґон...*

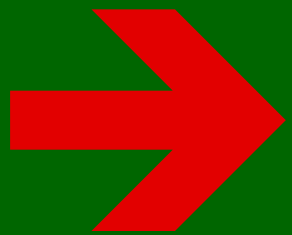


5.

R1b

5. R1b

АСИМІЛЬОВАНА



АТЛАНТИЧНА

МЕНШИНА

(кадри 30-66)



① Атлантична Y-гаплогрупа R1b

- На спогад від атлантичних предків 4% українців наша мова успадкувала:
- ② топоніми (з кельтських мов) рр. *Сукіль ІФ, Ібр, Радоробель Жт*; г. *Камула Лв...*;
- ③ словникові запозичення *владика, ліки, слуга, щит* (Шахматов), *кінь, корова* (Трубачов), *оборіг, мотика, язик, книга...*;
- ④ компенс. подовж. прасл. -О- у закр. складі [о > u > ü > і] (Шахматов); морфема -ин(а) (Беднарчук);
- ⑤ прізвища *Котора, Колибан, Пекур...*;
- ⑥ спільні міфологеми *Вій* (Гоголь) /*Балор*/ *Ізбаддаден, Дажбог* (Леонтович) /*Дагда...*



пор. кельт. *swtww*/
„хмара”
 (лат. *cumulus stratus*)
 [Тищенко 2020, 120].



R1b



[О.Шахматов]
Детиалі –
[Тищенко 2020]



Компенсаторне подовження -о-

нүж

Правило
периферійних
архаїзмів

кӯот

Правило
периферійних
архаїзмів

нүеж

Правило
периферійних
архаїзмів

?

в[уо]з, в[у]н, р[уі]г, н[ү]ж

Правило
периферійних
архаїзмів

нүеж

луей

Serbi

Σέρβοι

(79, 170 p.)

Maeotici

Zingi

Psesii

Реліктові ареали заміщувальної
довготи в[уо]з, в[у]н, р[уі]г, н[ү]ж
в українських говірках.

Зведення матеріалів з: [АУМ, I, к. 58–63; II,
к. 51–54; III, к. 10; Бурлак, Старостин, 406–
407], основа: [Жилко, карта]; [Стрижак, 168]



О.Стрижак



Zu den ältesten slavisch-keltischen Beziehungen. О.Шахматов

(Herrn Akademiker Th. Korsch gewidmet.)

Die Untersuchung der Frage über die Urheimat des slavischen Stammes brachte den Verfasser dieser Abhandlung zu folgenden Ergebnissen. Die ursprüngliche Heimat der Slaven befand sich im nordwestlichen Rußland im Bassin des Memels (vielleicht nur seines Oberlaufs) und der Düna, wobei sie sich jedoch anscheinend bis zum Ilmensee und dem Volchov erstreckte. Nördlich von den Slaven saßen die Lappländer (im heutigen Estland¹⁾ und Finnland), südlich die Balten (littauisch-lettisch-

¹⁾ Das Land zwischen dem Peipus-See und der Ostsee wurde noch im XVIII. Jahrh. »Lappe-Gundar« — Lappenland genannt. Th. Poesche, Die Arier, S. 204.

Сіверські голосні *ў, и*

- Звук *ў* вимовляють на Сіверщині як "ї" з *трохи* витягнутими вперед губами (схоже на нім. [ü, y]). У розмовах родичів між собою та з односельцями звичними були форми слів з заміщувальним подовженням: *нўс, хўд, дўм, гнўй, гвўзд, рўст, рўзка, кўнь, гўсть, порўг, понўс, сўль, вўз, пўйдеш, пўзно, бўлько, бўбрик, вўн, мўст, пўд бўк* тощо.
- «Визьми ніж, сокиру, пилку – пиди пидмити доливку» (с. Дернівка Кв Баришівка, 1960-і рр. Повідомив С.І.Ткаченко, 05.2023.).

	Верхньолужицька			Полабська			Українська				Польська		Чеська		Словацька
	Наз. відм.	Непрямі		Наз. відм.	Черн.	Сівер.	Наз. відм.	Непрямі			Наз. відм.	Непрямі	Наз. відм.	Непрямі	Наз. відм.
29	wósk [wusk]	woska	vāsk			вѹск	віск	воску	wosk		vosk		vosk		vosk
30	hósc [husć]	hosca	güst			гѹсть	гість	гостя	gośc		host		host		host
31	kósc [kusć]	kosca	tjüst			кѹстка	кістка	кості	kośc		kost		kost		kost'
32	nós [nus]	nosa	nös	нус		нѹс	ніс	носа	nos		nos		nos		nos
33	kóčka[kučka]	kóčki	t'ötā			кѹт	кіт	кота	kot		kat		kočka		kočka
34	wólša [u]	wolše	wülsa			вѹльха	вільха	вільхи*	olcha		olše		olše		olše
35	pěc [pic]	pjecy	pic			пѹч	піч	печі	piec		pec		sporák		sporák
36	nóc [nuc]	pjecy	nüc	нуч		нѹч	ніч	ночі	noc		noc		noc		noc
37	hrózbā [u]	hroza*	grüzne				грізний	гроза*	groźny		hrozny		hrozny		hrozny
38	woł		vāl	вул		вѹл	віл	вола	wół [wu]	wola	vůl [vu]	vola	vôl [vuol]		
39	koł					кѹл	кіл	кола	kół [ku]	koła	kůl [ku]	kola	kôl [kuol]		
40	mogł		müg			мѹг	міг	може*	móg [mu]	moga*	můžeme	možno	môže		
41	doł		döl			дѹл	діл	долу	dół [du]	dołu	důl [du]	dolu	dol		
42	poł		pöl			пѹв-	пів-	полу-	pół [pu]	połu	půl [pu]	polu	pol		
43	hrěchow		grechüv			гріхѹв	гріхів		grzechów		hříchů		hrěchov		
44	bob		büb			бѹб	біб	боба	bób [bu]	boba	bob		bôb[buob]		
45	bobr					бѹбрик	{бібр}	бобра	bóbr [bu]	bobra	bobr		bobor		
46	dom		düm			дѹм	дім	дому	dom		dům[dum]	domu	dom		
47	wowca		wücia			вѹвця	вівця	овець*	owca		ovce		ovce		
48	rola		rülā			рѹлля	рілля	{роля}*}	rola		rola		rol'a		
49	kupa		wōstrüw			острѹв	острів	-ова*	wyspa		ostrov		ostrov		
50	nochc		nüchtjei			нѹгті	нігті	підногот-	paznokcie		nehty		nehty		
51	snop		snüp			снѹп	сніп	снопу	snop		snop		zvázok		
52	chošćo		chöst			хвѹст	хвіст	хвоста	[chwest]		chvost		chvost		
53	pop		püp			пѹп	піп	попа	pop		pop		pop		
54	pod		püd			пѹд	під	под*	pod		pod		pod		
55	wot		wit				від	од-*	od		—		—		
56	bok					бѹк	бік++	боку	bok		bok		bok		
C	37		41				56		31		23		13		

Рис. 5. Заміщувальне подовження голосних у слов'янських мовах ($i < o$, $i < \text{ě}$ в закритому складі)

Теоретичний висновок: компенсаторне подовження -о- стосується лише **центрально- слов'янських** мов

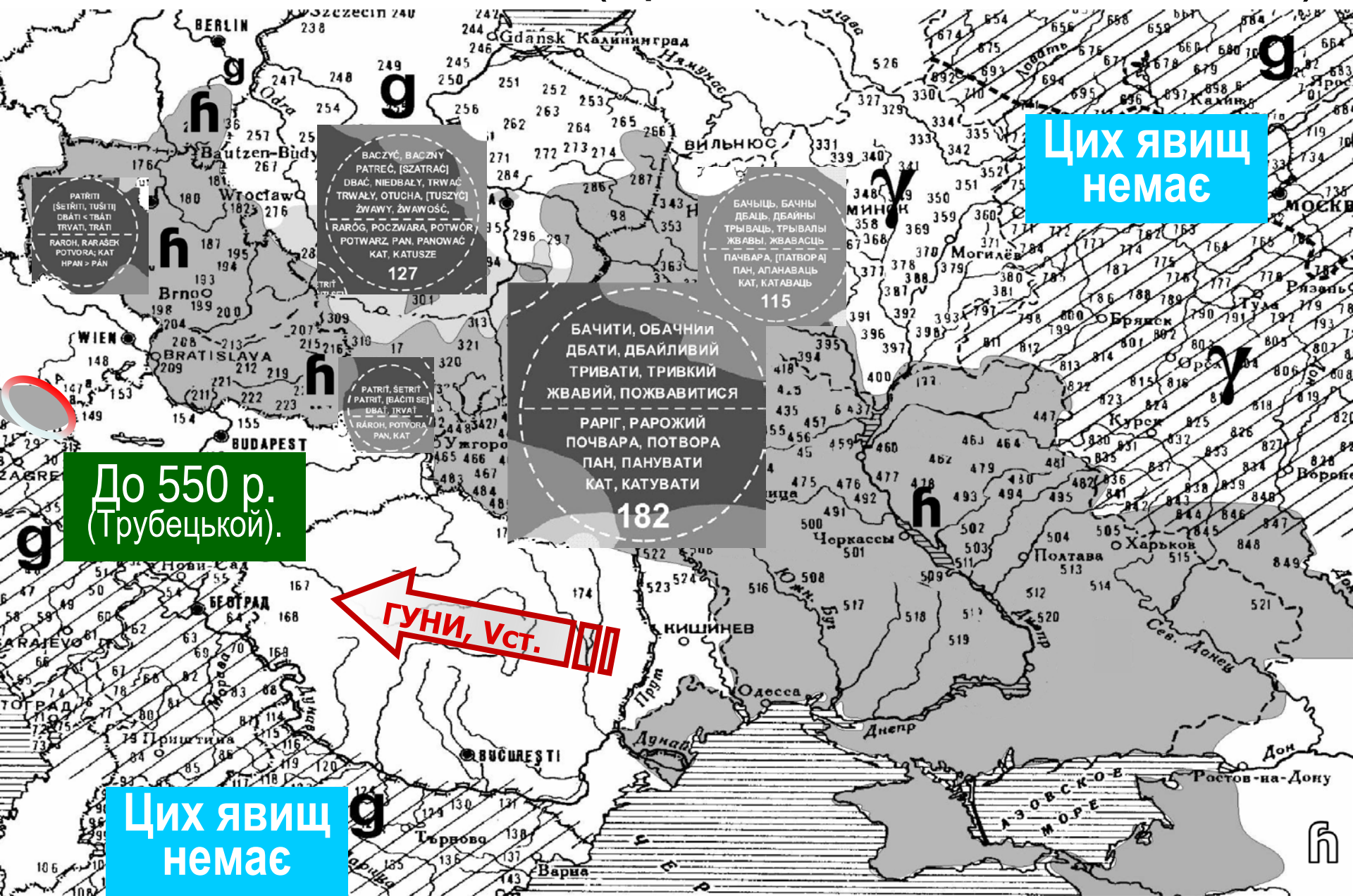


О ЗВУКОВЫХ ИЗМЕНЕНИЯХ РУССКОГО ЯЗЫКА И РАСПАДЕ ОБЩЕРУССКОГО ЯЗЫКОВОГО ЕДИНСТВА*

147 2 "Центральнославянский" переход $g > \gamma$ и южнославянский переход $dl, tl > l$, возможно, происходили одновременно. Некоторые словенские диалекты, изменившие g в h и сохранившие группы tl, dl , быть может, в период действия этих двух звуковых законов стояли ближе к центральнославянскому, чем к южнославянскому.

единства, а сразу распалось на неопределенную массу говоров. *Единого*
166 *"правеликорусского" языка никогда не существовало*, так как особенности, отделяющие северновеликорусский от южновеликорусского, значительно старше, чем так называемые "общевеликорусские" признаки. То, что составляет звуковое своеобразие украинского, возникло в первую половину "периода 1164 – 1282", то есть перед распадом общерусского языкового единства: "праукраинский" существовал, таким образом, не *после*, но *до* распада общерусского языкового единства.

[h] і авестизми – скіфська спадщина **центрально-слов'янських мов** (ЦСМ, після 1 ст. до н.е.?)



Поняття і карта **ЦСМ**

- "**Центральнослов'янський**" перехід $g > \gamma$ та південнослов'янський перехід $dl, tl > l$, можливо, сталися водночас. Деякі словенські діалекти, які змінили g в h та зберегли групи tl, dl , можливо, в період дії цих двох звукових законів стояли ближче до **центральнослов'янської**, ніж до південнослов'янської [Трубецкой 1987 : 147].
- **ДОТЕПЕР** конститутивними рисами ЦСМ з очевидністю були:
- Східноіранське (скіфо-сарматське) фарингальне [**ħ**] (В. Абаєв).
- Скіфські запозичення **ПОТВОРА, ПОЧВАРА, ШАРОВАРИ**.
- Давньоперські запозичення: **ДБАТИ, ТРИВАТИ, БАЧИТИ, КАТ, РАРІГ**.
- **ВІДТЕПЕР** з такою ж очевидністю як четверту рису ЦСМ слід вважати індуковане кельтськими мовами (О.Шахматов) компенсаторне подовження **-о-** у закритому складі...
- Л-ра: Абаєв (1965), Трубачов (1967), Тищенко (Будапешт, 35th ICANAS 1997), Шустер-Шевць (1982).

Knowledge is a plant of slow growth. Th.Cooper

Цих явищ
немає

Складові
поняття і
аргументи:

Трубачов 1967,
ОЛА 1974,
Шустер-Шевць 1976,
1983,
Стрижак 1991,
Абаєв 1965,
Трубецької
1925/1987,
Тищенко 1997/1998,
2004, 2023.

Цих явищ
немає

Ця уперше візуалізована ПОВНішА картина поширення заміщувальної довготи унаочнює імовірну **кельтську** участь у формуванні **центрально-слов'янських** мов, досі пов'язуваному лише з іранськими впливами.
У периферійно-слов'янських мовах компенсаторного подовження **-o-** **не існує**.

УДК 821.531

ВІДРОДЖЕННЯ КЕЛЬТО-СЛОВ'ЯНСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ О. ШАХМАТОВА: НОВІ ФАКТИ МОВИ Й ІСТОРІЇ

Костянтин Тищенко, Геннадій Казакевич

У статті відображені нові факти мови й археології, що реабілітують передчасно відкинуту 100 років тому концепцію слов'яно-кельтських зв'язків О. Шахматова.

Ключові слова: кельти, слов'яни, О. Шахматов, археологія, мова.

*До сотої річниці неприйняття
кельто-слов'янської концепції О. Шахматова*



О. Шахматов

Сто років тому О. Шахматов спеціально присвятив кілька публікацій синтезу сучасних для нього наукових гіпотез про слов'яно-кельтські зв'язки, доказів і наслідків яких він як учений високої кваліфікації не міг не бачити в низці лексем слов'янського словника [42; 23]. Велика стаття О. Шахматова "Zu den ältesten slavisch-keltischen Beziehungen" [42] (до найдавніших слов'яно-кельтських зв'язків) розгортає їхню цілісну концепцію.

"Не підлягає жодному сумніву, писав О. Шахматов, що значна кількість слів у слов'ян і кельтів походить зі спільної індоєвропейської прамови, особливо коли ті самі слова відомі й іншим спорідненим мовам. Однак слова, відсутні в інших [споріднених] мовах, але тотожні за звуковим складом у праслов'янській і пракельтській, можуть бути пояснені з більшою чи меншою імовірністю як запозичення з кельтської до праслов'янської" [42, с. 85]. На

яблуко, якість, крім того боярин, кладенець (меч). До списку додані й імена власні (Бенедьо, Кобри́ла), і топоніми (Кобрин) і навіть окремі граматичні морфеми (-ин) [42, с. 85-94]. Вчений також припускав кельтське посередництво у запозиченні як латинізмів (криж, папіж, пастир, комкати, коробка, гуня, сокира, дслов. брачина "штани" – від лат. brāsa), так і германізмів (укр. стебка, але рос. изба, мн. сполини, але одн. исполин). О. Шахматов уперше вказав на можливий кельтський вплив як причину звукового розвитку в певних позиціях слов'янського -і- з попередніх -у- < -о- [42, с. 95-97], як відомо, це явище особливо властиве українській мові.

Завдяки пошуковим системам тепер можна дізнатися, що у етимологічному словнику М.Фасмер посилається на публікації О.Шахматова 368 разів, у тому числі у контексті "всупереч Шахматову" – 28 разів, з них 25 разів з приводу кельтологічної статті у AfsIPh 33. Щоправда, поглядів інших мовознавців М.Фасмер не поділяв частіше: він не згодний з Мікколою 59 разів, з Брюкнером 79, Бернекером 88, Преображенським 106, Миклошичем 110 разів і навіть... з Фасмером 50 разів. Здавалося б, усе відповідає етиці наукової дискусії. Але стаття у словнику М.Фасмера "*владика*" унааявнює дещо більше.

Поморфемна відповідність такої яскравої, семантично вагомої, ексклюзивної кельто-слов'янської ізоглови, як кимр. *gw-led-ych* і слов. *въ-лад-ык-а* **зі списку О. Шахматова**, обійдена мовчанкою М.Фасмером у статті його словника "*владыка*" (слово *gwledych* взагалі не вжите у словнику), а саме прізвище російського академіка у тій статті просто не згадане – на відміну від десятка інших статей, де автор не минає нагоди повторювати: "всупереч Шахматову, Файсту, Мікколі..., про кельтське запозичення не може бути й мови", див., наприклад [21, III, с. 676]. Через *владику* валилася радикальна концепція, упереджена заборона. М.Фасмер виявився нездатним визнати правоту опонента – і вчинив гріх умовчання. Адже про те, що це слово – зі списку слов'янських кельтизмів О. Шахматова, М.Фасмер не міг не знати. І так поза увагою дослідників (у тому числі й через пізніший науковий авторитет М.Фасмера) опинився належно поцінований О.Шахматовим висновок С.Стока [42, 93]: першорядні за важливістю форми кимр. ***gwladych, gwledych***, – з мутацією ***wla-dych, wledych*** (!) 'королівство, влада; володар', – не залишають сумнівів у першоджерелі слов. ***владика***. Пор. у XVI ст.: у *brenin Edwart...* *viwyddynn oi wladych* ef; 1632: *Ni bydd terfyn ar ei wledych Regni ejus non erit finis* 'Його ж царству не буде кінця'. Крім видатної звукової форми, це кимрське

Словотвір іменників:

-ин(а) (кельти, L. Bednarczuk)

35 засобів перекладу російською єдиної моделі українських слів з суфіксом -ина

7ж-у) D-ушка	8) повна відмінність	9) -ь	10)-ость	11) -ня
дівчиИНа девушка кімнат.чИНа комнатушка дівчина -єнка, -очка	род.ИНа семья хліб.ИНа буханка скиб.ИНа краюха хвил.ИНа минута крапл.ИНа капля дит.ИНа ребенок людиИНа человек твариИНа животное лахманИНа рубище челядиИНа взрослая дочь; женщина челядиИН взрослый сын	жердИНа жердь тичИНа жердь сходИНа ступень щаблИНа ступень частИНа часть четвертИНа дичина дичь мілина мель щілина щель тканина ткань	місцИНа местность опуклИНа выпуклость	балаканиИНа болтовИня біганиИна беготИня різаниИна резИня штовханиИна толкотИня, толчеИя штурханиИна толкотИня милостИна милостИня

35 засобів перекладу російською єдиної моделі українських слів з суфіксом -ина

12)роща,лес	13)-ка	14)-онка	7ж-и) D-ишка	17ж) одна...
грабина грабовые деревья дубина дубо- вый лес черемшина заросли черемухи рогозина заросли рогоза хмизина мелкая лес- ная поросль	кімнат.чина -ка кліТИНа -ка комір.чина -ка корів.чина -ка риб.чина морквиНа морковка пташиНа птичка розвил.ина сопілчина дудочка скатер.ТИНа скриньчина шкатулочка халупина = халупчина хибарка	кімнатина - ёнка сорочина рубашонка одежина -онка 15)-олечка копійчина копеечка лавчина -ёнка, скамеечка чарчина - очка шапчина - очка, -ёнка (работёнка, продлёнка, клеёнка...)	пиЛИНа пылишка рибЧИНа рыбёшка пташиНа пташка скатерТИНа скатерёшка крихТИНа крошка 16(плохонья) плахтина пл. плахта чемерчина = чумарчина пл. чемерка ряднина одежда из пл. грубой ткани	худобиНА одна скотина часничИНа одна головка чеснока черепичИНа одна штука черепицы ягодиНА одна ягода коралиНА одна бусинка кораллов сіниНА одна травинка сена лушпиНА скорлу- па с одного плода галузиНА отдель- ная ветка хмарИНа о. тучка

35 засобів перекладу російською єдиної моделі українських слів з суфіксом -ина

18) D- ьё	19)- ие	21)D- ство	24) - ок/ёк	26) збірне
звірина сировина	гостина угощение 20)-ье лахманина отрепье	крпаччина крепостниче- ство обставина обстоятельс- тво речовина вещество самотина одинокство гостина пиричество	жариНа = вуглиНа -ёк стеблиНа -ёк дротиНа проводок фартушина хлопчиНа! = парубчиНа! паренёк дуриНа придурок кожушиНа = свитиНа кожушок 25) -ик/ек сокирчина топорик хустина платочек	звірина звери чумачина собир. чума- ки цямрина верхняя часть сруба колодезного 27) -ник вільшина ольшанник ліщина орешник хмизина валежник
22) ... дерево	23)одно зер- но (о.з.)...	7с)- ышко	17с) одно...	
берестиНа берестовое дерево бучиНа буковое дерево вільшиНа ольховое дерево грушиНа грушевое дерево дубиНа дубовое дерево клениНа кленовое дерево ліщиНа лесной орех сливиНа сливовое дерево явориНа = яворин , яворо- вое дерево ясениНа ясенное дерево	вівсиНа о.з. овса житиНа о.з. ржи пшеничиНа о.з. пшеницы пшониНа о.з. пшени просиНа о.з. проса	зерниНа зернышко пір'їНа пе- рышко	цямриНа одно бревно из сруба у колодца кроквиНа одно стропило грабиНа одно дерево граба сокориНа одно дерево осокоря черемшиНа одно дерево черемухи	

35 засобів перекладу російською єдиної моделі українських слів з суфіксом -и́на

28) інші основи і моделі	29) кусок ...	30) стебель (с.), ствол...	7ч) D-и́шко	17ч) один (о.) ...
<i>шипш.ина</i> шиповник <i>суд.ина</i> сосуд <i>конюшина</i> клевер <i>клітковина</i> клетчатка <i>галунина</i> квасцы <i>драбина</i> приставная лестница <i>ятерна</i> сеть, употребляемая для ятера <i>височина</i> высота <i>копалина</i> ископаемое <i>вершина</i> верховье реки; начало оврага <i>чуприна</i> волосы на голове человека	дерни́на кусок дерна повсти́на кусок, штука войлока сукни́на кусок, штука, отрез сукна шмати́на кусок, лоскут, тряпка	бур'яни́на с. сорной травы конопли́на с. конопли огуди́на с. арбуза, дыни, огурца, тыквы очерети́на с. камыша соняшничи́на с. подсолнечника жити́на с. ржи пшеничи́на отдельный с. пшеницы стовбури́на один ствол растения	каптани́на = жупани́на кафтани́шко хатина = хатчина доми́шко	хмизи́на о. прут из хвороста шелюжи́на о. прут из тальника будячи́на = будяк, о. куст будяка чумачи́на о. чумак юпчи́на о. полукафтан оборожи́на о. столб в оборозі капусти́на о. качан или листок капусты лопуши́на лист лопуха рогози́на о. стебель рогоза

35 засобів перекладу російською єдиної моделі українських слів з суфіксом **-ина**

В українській мові це внутрішньо мотивований, але для росіян цілком сторонній параметр мовної картини світу українців: "кленовое дерево", "дубовое дерево", "одна звезда", "кусок дёрна", "штука войлока", "одно зерно ржи", "один листок капусты", "один столб «оборога»", "одно дерево черёмухи", "одно бревно из сруба у колодца", "сеть, употребляемая для ятеря", "волосы на голове человека".

- Українські еквіваленти цих синтагм – щоразу тільки одне слово з суфіксом одиничності **-ина**.



КЕЛЬТЫ И КЕЛЬТСКИЕ ЯЗЫКИ



ИЗДАТЕЛЬСТВО «НАУКА»

А. Д. Мачинский

КЕЛЬТЫ НА ЗЕМЛЯХ К ВОСТОКУ ОТ КАРПАТ

Данные истории, археологии, топонимики и языкознания хорошо документируют пребывание кельтов на Балканском п-ове и в области Карпатской Котловины, куда основная масса кельтов проникла в конце IV—III вв. до н. э., в период активного движения кельтов на восток, и оставалась здесь ведущей силой до первой половины I в. до н. э. В настоящей статье делается попытка на основе анализа и сопоставления данных письменных источников, археологии и топонимики раскрыть некоторые вопросы, связанные с проникновением кельтов в области к востоку от Карпат и к северу от нижнего Подунавья.

В рассматриваемую эпоху античные авторы часто именуют кельтов (особенно восточные их группировки) галатами. Единственным письменным источником, бесспорно говорящим об активности галатов восточнее Карпат, является знаменитый декрет в честь Протогена, в котором сообщается, что «галаты и скиры составили союз и собрали большие силы», намереваясь напасть на Ольвию, а также, что «фисаматы, скифы и савдараты ищут укрепленные места . . . , боясь жестокости галатов». Упоминание о галатах в этом декрете породило обширную литературу и привело к построению трех концепций, которые вкратце сводятся к следующему.

1. Галаты декрета — это кельты Подунавья, а скорее всего именно те галаты, которые между 279—212 гг. до н. э. создали сильное объединение на территории Фракии.

2. Галаты декрета — это второе, ошибочное наименование германцев-бастарнов, занимавших с конца III в. до н. э. леса

от устья Ду

3. Галаты
именование б

Підобиці
у частині 3 фільму

Celto-Slavic language connections: New evidence for Celtic lexical influence upon Proto-Slavic

LINGUISTICA BALTICA 4 (1995), 225–32

Kuryłowicz Memorial Volume. Part Two

PIOTR STALMASZCZYK AND KRZYSZTOF T. WITCZAK

University of Łódź

It is possible to demonstrate that at least three Slavic words reflect not only the depalatalization of IE. **k̑*, but also the loss of labial **p*, e.g. Slavic "centum" **krovъ* 'roof' (< IE. **krāpos*) vs. Slavic "satem" **stropъ* 'id.'. Both these processes occur exclusively in the Celtic dialects, thus there is solid reason to believe that the Proto-Slavic tribes were strongly influenced by the Celts.

From the time when in 1911 Schachmatow identified the Ptolemeian Venedians with Celts, and when in order to prove the hypothesis about their direct contacts he named a number of items common to Celtic and Slavic languages, linguistic research has not been able to provide new facts in favour of this hypothesis, on the contrary, scepticism about it has mounted.

(Kuryłowicz 1962, 229–30)

0. The above statement, made by Professor Jerzy Kuryłowicz more than thirty years ago, has lost nothing of its relevance. As a matter of fact, studies dealing with Celto-Slavic relations have made minimal progress since that time, though a few new and important studies were published (ex. Machek 1963; Nalepa 1968, 83–87; Trubačev 1982, 9–11; Martynov 1982, 177–83; 1983, 35–46). What more, linguists have not been able to identify even a single Proto-Slavic word whose origin could be definitely ascribed to Celtic influence.

0. The above statement, made by Professor Jerzy Kuryłowicz more than thirty years ago, has lost nothing of its relevance. As a matter of fact, studies dealing with Celto-Slavic relations have made minimal progress since that time, though a few new and important studies were published (ex. Machek 1963; Nalepa 1968, 83–87; Trubačev 1982, 9–11; Martynov 1982, 177–83; 1983, 35–46). What more, linguists have not been able to identify even a single Proto-Slavic word whose origin could be definitely ascribed to Celtic influence.

The common procedure so far has been to list Slavic words presumed to be of Celtic origin on the basis of phonetic similarities (ex. Schachmatow 1912; Pokorný 1938, 62ff.; Rudnicki 1947, 408–12; Lehr-Splawiński 1956, 6; and others). However, many of these Celto-Slavic isoglosses belong to the common Indo-European heritage, others could have entered the Celtic and Slavic languages independently. Some researchers are inclined to attribute Celtic origin to these Slavic words which show depalatalization of old dorso-palatal consonants (i.e. **k̑*, **ġ*, **ġh*).¹ Such one-sided interpretation of lexical

¹ Trubačev (1982, 11) assumes that the centum stratum of Slavic vocabulary is strongly connected with the Celts, which can be, according to him, demonstrated with the following example — Celtic **karvos* 'deer' and Slavic **korva* 'cow'.



witczak celto-slavic



Kamilia Tilmatine - Google Scholar

Celto-Slavic language connections: New evidence for Celtic lexical influence upon Proto-Slavic / P. Stalmaszczyk, K. T. **Witczak**. *Linguistica Baltica* 4, 225-232, ...



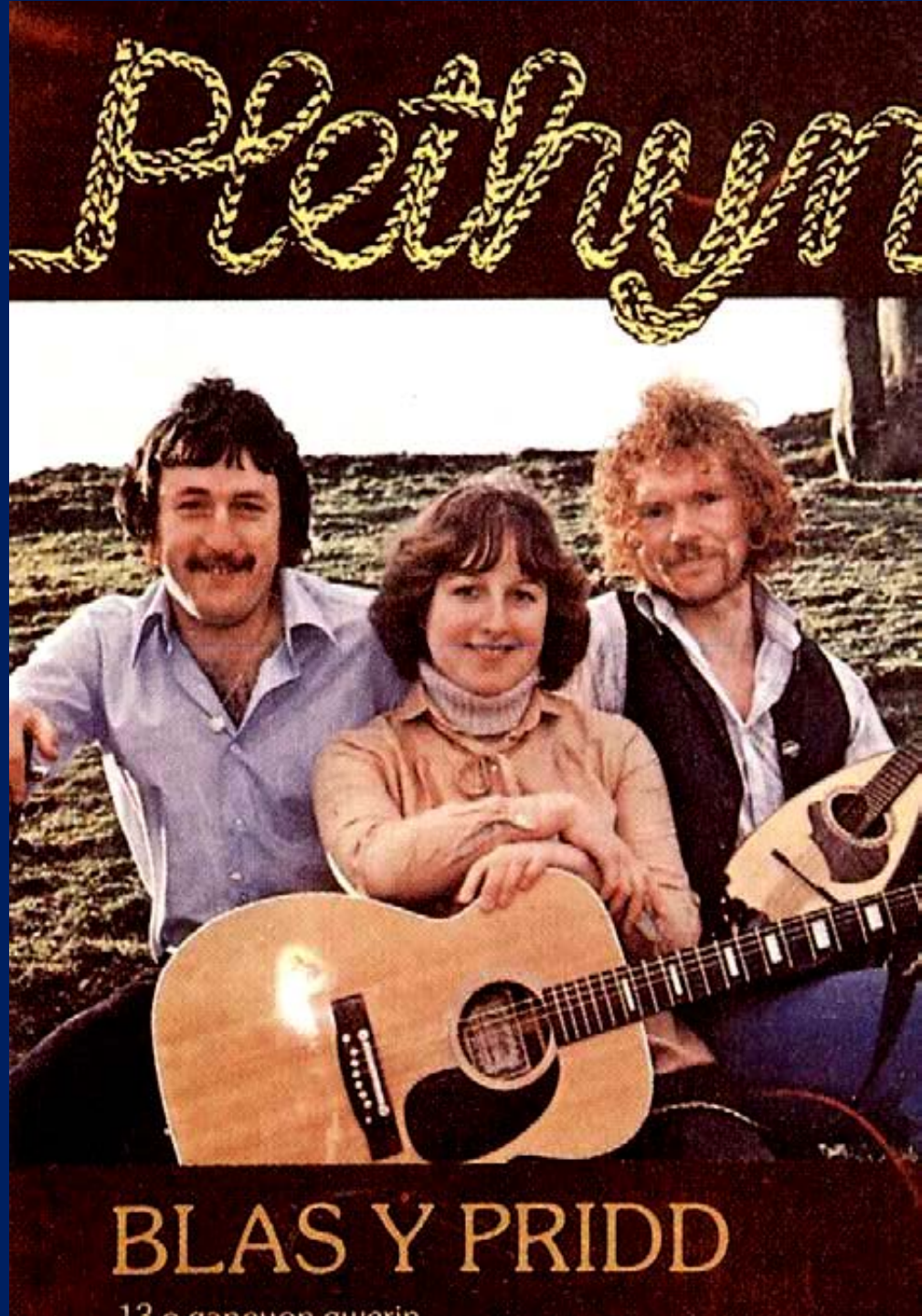
Inu.edu.ua

<http://publications.Inu.edu.ua> › download PDF ⋮

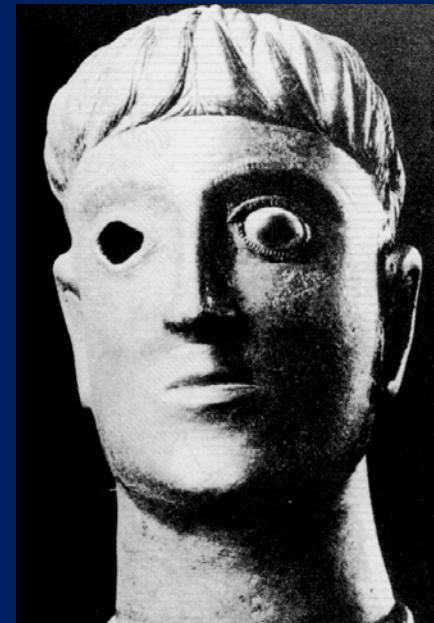
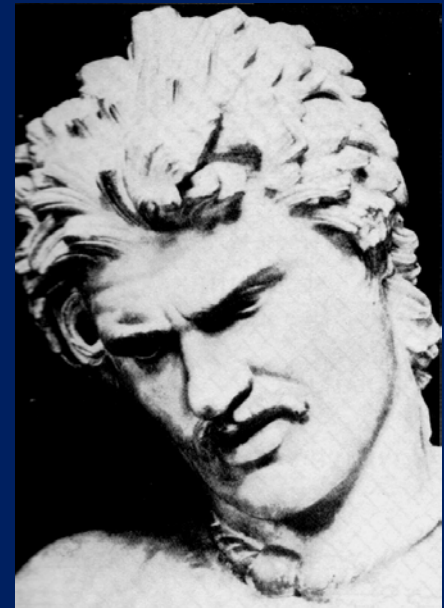
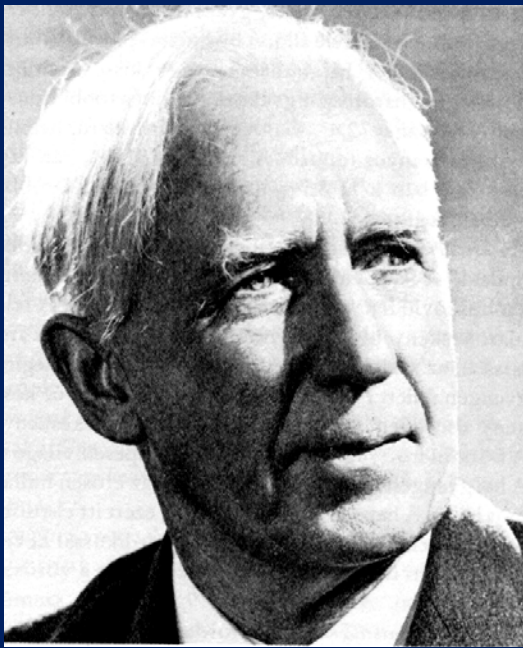
ISSN 2078-5534. Вісник Львівського університету. Серія ...

автор К Тищенко · Цитовано в 1 джерелах — **Celto-Slavic** language connections: New evidence for Celtic lexical influence upon Proto-Slavic / P. Stalmaszczyk, K. T. **Witczak** //...

КЕЛЬТСЬКІ РЕАЛІЇ



КЕЛЬТСЬКІ РЕАЛІЇ



1. Український текст:

“Його привели під руки і прямо поставили до того місця, де стояв Хома. – Підійміть мені повіки: не бачу! – сказав підземним голосом Вій – і все зборище кинулося підіймати йому повіки” [Гоголь, 163].

2. Ірландський текст:

“Балор почув його і вирішив скористатися своїм смертоносним оком. «Підійміть мені повіко, – наказав він зброєносцям, аби я глянув на цього зухвальця... » Слуги особливим гаком підняли повіко на жахливому оці...”

[Кельтська міфологія, 115].

Балор чи Ісбаддаден на Полтавщині ?

[Тищенко 2006, 164-165]

Pick up my eyelids!" or Wii and his kinsmen [Folklore] "The...



64. ПОМІЖ ТРЬОМА ДОРОГАМИ

Andante

mf Solo

p Tutti

T. 1. По-між трьо-ма до-ро-га-ми, ра-но-ра-но,
2. Там здибався князь з Даж-богом, рано-рано,
B. 7/4 7/4 7/4

S. A. *f* по-між трьо-ма до-ро-га-ми, ра-не-сень-ко.
T. *f* по-між трьо-ма до-ро-га-ми, ра-не-сень-ко.
B. *f* по-між трьо-ма до-ро-га-ми, ра-не-сень-ко.
7/4 7/4 7/4 7/4 7/4 7/4

Даждьбог

Леонтович М. Хорові твори. К.,
1970, с. 111
[Тищенко 2020, 888]

НЕСПОДІВАНИЙ РОДОВІД ДАЖДЬБОГА

У російському фольклорі згадок про це божество немає [Рыбаков, 470]. А у нас якраз існує давня українська пісня з цим ім'ям, відома завдяки хоровій обробці М. Леонтовича [Леонтович, 111] (див. рис. 18). Архаїчні риси пісні справді ведуть до язичницької давнини. Але який історичний контекст цього тексту? Його можливий прототип – кельтський міф. Придивімося до кількох смислових вузлів тексту пісні.

Чому саме «поміж трьома дорогами»? Улюблене у фольклорі число три веде в дочасове минуле. В античному світі спеціальним «дочасовим божеством» була Геката, статуї якої звичайно ставили на перетині трьох доріг: три шляхи, що розходяться у трьох напрямках, вказують на можливість поділу світу на три царства – людське, небесне, підземне. Геката нагадувала, що в останньому поруч з упорядкованим світом Зевса й далі існує аморфний дочасовий хаос. «Священне число "три", – пише К. Керенні, – це число підземного царства» [Широкова 2000, 216].

Як це князь міг «здибатись з Даж-богом», і чому саме «рано-рано»? Український текст, дивна річ, відтворює ірландську сагу «Захоплення сиду». Там сказано, що після розподілу Дагдою всіх сідів усередині пагорбів між богами, до нього прийшов МакОк, «молодий син». Дізнавшись, що розподіл землі завершено, він попросив батька позичити йому власний (Дагдів) маєток терміном на день і ніч. Дагда погодився, а через добу зажадав свій маєток назад. Проте МакОк відповів, що день і ніч – це вічність і, отже, на цей термін він і отримав володіння Дагди. *І Дагда пішов, а МакОк назажди залишився в його сиді.* Н. Широкова коментує: «В цій сазі ми бачимо конфлікт Вічності (бога-друїда, старого бога) і Часу (бога молодості й фізичної краси). В даному разі Час (МакОк) чинить напад на Вічність в особі Дагди, вимагаючи його домен у повне володіння» [Широкова, 302].

В українській пісні напрочуд економно і виразно передано й поняття вічності («ти богом рік від року»), і минулості часу («а я князем раз на віку»). Відповідність українського тексту до ірландського також і в нечуваній зухвалості князя: він (зрештою, людина) насмілюється звертатися до божества дієсловом у наказовій формі (!): «Ой ти, боже, ти Даж-боже, ... *Зверни ж мені з доріженьки...*». Кульмінаційність підкреслена й тим, що перший і другий вірш тут не повторюються.

Зрештою, божеством чого був Даждьбог? Незважаючи на напластування пізніших інтерпретацій, у відомостях про Даждь-бога є певні точки дотику з характеристиками Дагди. «Дажбог, Даждьбог – бог... добра й достатку» [ЕУ, II, 485]. Потім ця первісна функція Дажбога забулася і під впливом інших «сонячних» язичницьких божеств іранського походження на нього були перенесені за сумісністю функції «бога сонця і вогню», зрештою, також пов'язані з достатком.

Всупереч спробам витлумачити Дажбога як відомого слов'янам лише на сході, – насправді його ім'я довго зберігалося в живому вжитку й *на заході* слов'янського світу: А. Брюкнер повідомляє про давньопольське ім'я власне Daczbog (1345 р.), Daćbog, Dadzbóg – шляхетське ім'я XVII ст. [Фасмер, I, 482; Brückner, 84]. Також у Польщі досі існує два села з назвами від тієї самої основи – одне під м. Сєдльце, а інше за 35 км від нього: це с. Daćbogi і Polków-Daćbogi. Є таке ім'я і у староукраїнських грамотах XIV-XV ст. з Кракова (1394), Зудечева (Жидачева, 1411), Сучави (1471, 1491): дажбоговичь, дажбог [ССУМ, I, 276-277] [Тищенко 2008, 277-278]. Дажбога пов'язує з Дагдою і В. Блажек [Blažek].



- TRES FACIUNT COLLEGIUM. Тому троє науковців з Києва – автор цих рядків та аспіранти В. Ковальчук і М. Бастун – вирушили потягом **24 липня 2003** року на можливе побачення з тінями кельтів.

Шлях пішки з Олевська до річки Радоробель 25.07.2003 у селі Радровель+ (“Хмелівка”)





ЗНАЙДЕНО ПОРІГ !

ВОДА СПРАВДІ ВИРУЄ І ШУМУЄ НА ПОРОЗІ

Значить, РАДОРОБЕЛЬ –
таки КЕЛЬТСЬКА назва:
~ RHAIDRAWL



КЕЛЬТИ ЧУЛИ ЦЕЙ ВІЧНИЙ КЛЕКІТ РАДОРОБЛІ !



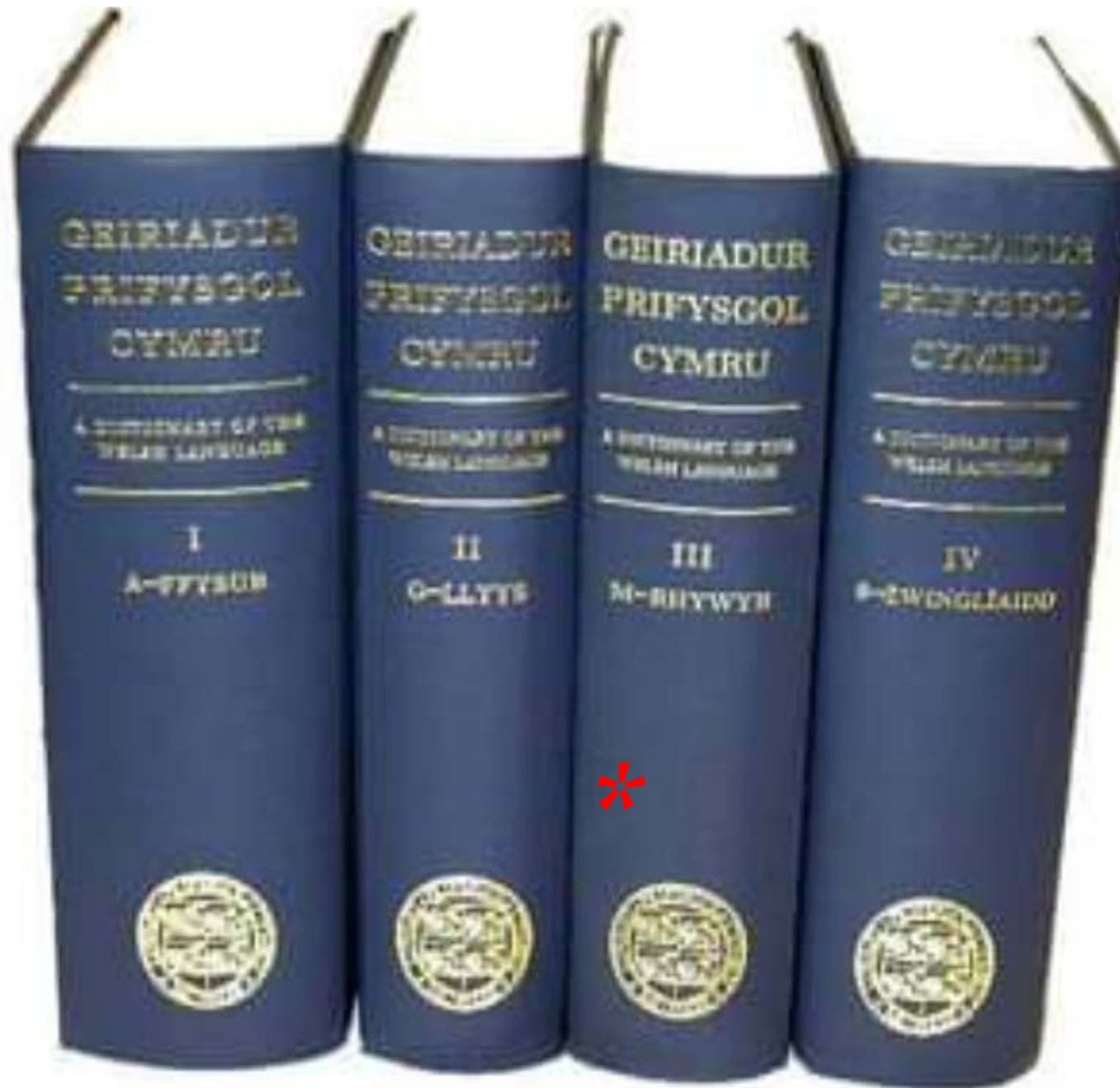
кейт. *RHA/ADR-AWL*
„порожиста,
каскадна”

> р. *Радоробль* у с.
Радровель Жт Олевськ (6 км від
Олевська)

[Тищенко 2020, 142].

**Geiriadur
Prifysgol Cymru
(GPC)** (The [University
of Wales](#) Dictionary)

1967 - 2002,
7.3 mln words of text
3,949 pages,
106,000 headwords.
350,000 dated
citations
(631 up to 2000)
323,000
Welsh definitions
290,000 English
equivalents,
85,000
etymologies



Коли це було?

RHAEADR-OL – 2003

RHAIADR-AWL – 1803

РАДОР-ОБЛЬ – ?

***Український топонім може бути
периферійним континуантом
найдавнішої форми кельтської
прикметникової морфеми***



**Інститут етнології ім. М. Рильського
НАН України, 2003 рік**



П.Селігей

В.Отрошенко
Л.Залізняк



Г.Півторак

Б.Ткаченко

О.Курочкін

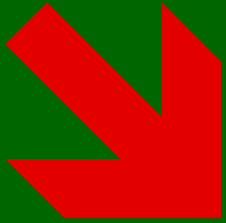
Г.Скрипник

**Інститут етнології ім. М. Рильського
НАН України, 2003 рік**



① Атлантична Y-гаплогрупа R1b

- На спогад від атлантичних предків 4% українців наша мова успадкувала:
- ② топоніми (з кельтських мов) рр. *Сукіль ІФ, Ібр, Радоробель Жт*; г. *Камула Лв...*;
- ③ словникові запозичення *владика, ліки, слуга, щит (Шахматов), кінь, корова (Трубачов), оборіг, мотика, язик, книга...*;
- ④ компенс. подовж. прасл. -О- у закр. складі [о > и > ү > і] (Шахматов); морфема -ин(а) (Беднарчук);
- ⑤ прізвища *Котора, Колибан, Пекур...*;
- ⑥ спільні міфологеми *Вій (Гоголь) /Балор/Ізбаддаден, Дажбог (Леонтович) /Дагда...*



6. I1



6. 11

АСИМІЛЬОВАНА
СКАНДИНАВСЬКА
МЕНШИНА
(кадри 69-86)



Скандинавська Y-гаплогрупа I1

- На спогад від перших скандинавських (ґотських) контактів у нашій мові залишилися:
- запозичення *хліб*, *буква*, *князь*, *полк*, *виноград*, *піст*, *мити*, *лихва*, *лихвар* (Пріцак, Топоров), *щирий* (Мартінов), *гаразд*, *кутя*, *очуняти*, *нахромитися*;
- топоніми *р. Піскава*, *Молода*, *Тирихва*, *Стинавка*, *Мурафа* (Фасмер, Трубочов); пот. *Фрумилів*, *Фрунилів* ІФ; нп *Трахтемирів* Кв, *В. і М. Говилів* Тр, *Станіля* Льв...;
- прізвища *Кирдан*, *Овунрик*, *Домонтович*, *Гудя*.

від
2 ст.

V. АНТИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ

• Готи: буква, хліб, мито, серга, щирий...

V. АНТИЧНІ НАЗВИ

• Готи: р.Піскава, Таніскава, Рандава, Гданськ...

ГОТИ





Grande_Ludovisi_Altemps



Fæder ūre **AS, 1000**

Urne gedæghwamlican hlāf sele ūs tōdæg,
and forgif ūs ūre gyltas,

Fæder ure **OE, 1000**

urne gedæghwamlican hlaf syle us to dæg
and forgyf us ure gyltas

Oure fadir **ME, 1384**

yeue to us today oure eche dayes bred.
And foryeue to us oure dettis þat is oure synnys

Укр. хліб ~ анґ. loaf

WRIGHT'S
GRAMMAR
OF THE
GOTHIC
LANGUAGE

hláifs, *sm.* loaf, bread, 10, 18,
161, 164, 179, 180. OE. hlāf,
OHG. hleib.

The Gospel of St. Mark

§ 179.

hláifs, *sm.* loaf, bread, 10, 18,
161, 164, 179, 180. OE. hlāf,
OHG. hleib.

SING.

	Nom.	dags, <i>day</i>	hláifs, <i>loaf, bread</i>	
Acc.	Voc.	dag	hláif	
	Gen.	dagis	hláibis	хліба
	Dat.	daga	hláiba	хлібу

PLUR.

	Nom.	dagōs	hláibōs	хліби
	Acc.	dagans	hláibans	
	Gen.	dagē	hláibē	
	Dat.	dagam	hláibam	хлібам!

NOTE.—1. On the interchange of f (hláifs, hláif) and b (hláibis, &c.), see § 161.

ḅ > **b** after **r** and **l**, as *arbi*, *heritage*; *swairban*, *to wipe*; *swarb*, *he wiped*; *silba*, *self*; *kalbō*, *calf*; *salbōn*, *to anoint*.

ḅ > **f** after vowels both finally and before final **-s**. Hence the frequent interchange between **ḅ** (written **b** in Gothic) and **f** in inflexion, as *giban*, *to give*, pret. sing. *gaf*; *sweiban*, *to cease*, pret. sing. *swáif*; *bi-leiban*, *to remain*, pret. sing. *bi-láif*; gen. *hláibis*, nom. sing. *hláifs*, acc. *hláif*, *loaf, bread*, cp. on the other hand *swairban*, *to wipe*, pret. *swarb*.

NOTE.—In occasional forms like *grōb* beside *grōf*, *he dug*; *hláib* beside *hláif*, the **b** had been transferred from forms where it was regular.

Medial **ḅ** (written **b**) remained unchanged after vowels, as *haban*, *to have*; *liban*, *to live*; *sibun*, *seven*; *ga-láubjan*, *to believe*; *ibns*, *even*. See § 133.

A GOTHIC
ETYMOLOGICAL DICTIONARY

LEIDEN — E. J. BRILL — 1986

H77. *hleibjan wkv1, only 3sg prt
-bida ἀντελάβετο *help* L 1.54.

OI *hlīfa*, OHG *līben*, *līppan* wkv *spare*,
protect; OI *hlif* stf *shield*, *hlif-skjoldr* stn
shield (from 'woven shield' [?]).

No certain etymology; according to Trier
1951:56, to PIE *kel-*, *kley-* *bend*, as in OIr *cliab*
basket; possibly also Lat *clipeus* *shield* W/H
1938-56 I:235-36. See *hlaiḥs*, **hlain*, *hlaiw*,
and P 1959:600-02, where no extensions with
-bh- are given.

скі́ба «брила в борозні; окраєць (хліба); [шрам Нед]», [скибані́ця] «великий окраєць» ЛексПол, *скибі́на*, *скі́бка*, [скéбка] «скибка ЛексПол», [скибо́виць] «дволемішний кінний плуг» Корз, [скибі́стий] Нед, [скибча́стий] «з подовжними заглибинами ззовні (про плоди) Г; шаруватий Бі», [скибча́тий] «шаруватий» Бі, [скі́бити] «підіймати пар» Нед, [скибе́тися] «лягати скибами» Корз, ст. *скиба* (1596); — р. [скі́ба] «окраєць», бр. *скі́ба* «тс.; брила в борозні», п. *skiba* «брила в борозні; леміш», *skibka* «окраєць», ч. *skýva*, слц. *skyva*, вл. *skiba* «тс.», нл. *skiba* «тс.; борозна», полаб. *st'aibă* «хліб, скибка»; — запозичення з давньоверхньонімецької мови, у східнослов'янські через польську; двн. *scība* (нвн. *Scheibe* «скибка, коло, шибка, шайба») споріднене з дісл.

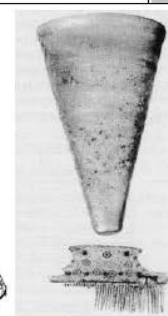
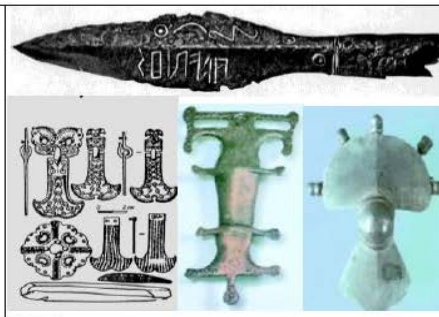




ГОТИ

Theodosius Magnus Missorium

ГОТИ





SDIRALIP



Готс. PILARIDS

‘наступ’

ГОТИ

Готський спис з-під Ковеля, Волинь
(с. Сошичне)



ГОТИ

Готський слід в Україні

Походження суфікса -ар

(за С.Бевзенком, Іст. морф. укр. мови, Ужгород 1960)

Суфікс *-ар* (<*-арь*<*-arjъ*) являє собою запозичення, що проникло разом з запозиченими основами до мови найдавніших слов'ян, мабуть, через посередність германських мов із латинської (лат. *-arius*) ще в спільнослов'янську епоху. Уже в найдавніші часи цей суфікс вживається не лише в запозичених словах (пор., наприклад, олтарь — лат. *altaria* (-ium), мытарь — готськ. *motageis*, боукарь — готськ. *bo-kageis* та ін.), а й у власне слов'янських утвореннях: винарь (виногра-дар) та ін.⁵¹¹

Утворення з суфіксом *-ар* фіксуються вже в найдавніших староруських і взагалі слов'янських пам'ятках⁵⁰⁹; букарь (писар), владарь (володарь), винарь (пор. в Остр. ев.: рече же къ виинареви Л. XIII, 7), гърньчарь, мытарь (збирач податків; пор., в Остр. ев.: яко ѡзычьникъ и мытарь Мт. XVIII, 17) та ін.⁵¹⁰ Однак у пізніші часи із східнослов'янських мов він набрав значного поширення для творення назв людей за професією чи взагалі родом діяльності лише в українській та білоруській мові. Іменники з суфіксом *-ар* досить широко виступають уже в українських пам'ятках XIV—XV ст., а особливо в пізніших; наприклад, в укр. гр. XIV—XV ст.: писарь — гр. 1359 р., гр. 1366 р. № 6, гр. 1368 р., гр. 1377 р. та ін., косярь — гр. 1386—1418 р., глинарь — гр. 1399 р., гр. 1437 р. та ін., господарь — гр. 1377 р., гр. 1388 р. № 19, гр. 1393 р. № 27, гр. 1398 р. № 30, гр. 1404 р. № 38 та ін.; у Крех. ап. 1560 р.: золотар 104, гончар 271, господар 296, лгар 504, лихтар 596, лѣкар 476 та ін.; у Пов. з Рим. діянь в закарпатській обробці XVII ст.: рыцарь 26, 29, лѣкарь 38, 39, мытарь 29, господарь 18, 19 та ін., у Синон. славенор. пол. XVII ст.: корчмарь, шинкарь, звѣдарь, золотарь, друкарь, рымарь, чоботарь, малярь, столярь, господарь, секретарь та ін.

40 засобів перекладу російською єдиної моделі українських слів з суфіксом -ар

1) -щик	2) -ник	3) -арь	4) -вод	5) -чик	6) -ин	7) -дел	8) -пас
бетоняр бляхар бубняр бунтар 1 вапняр весляр 2 вікняр вугляр вудкар гаптар годинникар голкар гонтар грабар друкар 1 дудар зеленяр казаняр каменяр кахляр кітляр корчмар котляр кошикар лихвар людвисар мебляр мітляр муляр онучкар пачкар пиляр	гарбар гончар гусляр друкар 2 зброяр іграшкар казкар картяр квіткар квітників ключар книгар коновкар кресляр лижвар лижвяр линтвар ложжар лялькар млинар молочар ниткар пліткар пляшкар решетар римар свічар сіткар скриняр	боднар бондар бунтар виноградар воротар дзвонар жаткар знахар кобзар маляр орандар 2 пекар писар 2 плугар плугатар псар пушкар 3 рейтар рицар слюсар столяр токар ювіляр	бавовняр бджоляр вівчар голубар картопляр конопляр коняр льонар оленяр псар свинар скотар собакар хмеляр 13) -лов рибар собакар 2 голубар 2 (*птахар)	газетяр пушкар 2 різьбар різьбяр сницар снісар 9) -ец косар жниввар писар 1 весляр 1 скупар 1	володар владар господар сподар 10) -яга бідар нуждар злидар	винар килимар оліяр порохняр 11) -писець байкар маляр 2 повістяр	вівчар воляр свинар козяр 1 12) -жатый проводар проводатор поводар
			13) -лов	14) -аш	15) -ак	16) -яи	17) -ёр
			рибар собакар 2 голубар 2 (*птахар)	крамар гендляр	чудар рибар 2	ледар скупар 2	шахтар 1 суфляр
		18) -ырь	19) -щий(ся)	20) -вар	21) -вал	22) -чист	23) -сед
		ледар 2 поводар	нудяр нудьгар трудар нуждар	бровар кухар	сукнар 2 шапкар 2	коминяр коминяр	домонтар
		24) -бежец	25) -чёт	26) -творец	27) -ный	28) -гон	29) -няк
		ковзаняр	звіздар	віршар 1	чотар	плотар 2	линтвар шахтар 2
		30) -ант	31) -ьон	32) -граф	33) -ариус	34) -ач	35) -махер
		сектяр	поштар	друкар 3	нотар	лікар сур- мар	перукар
		36) -брей	37) -участ- ник	38) -соста- витель	39) -испол- нитель на	40) -дел мас- тер	41) (інші спосо- би)
		голяр	бенкетар трапезар 2	словникар коломий- кар віршар 2	трембітар сопілкар 2 козяр 2	срібляр золотар (писанкар)	стадар орудар комісар
шкляр	щіткар						

NB:

**Економність
моделі без
надлишкової
дієслівної
основи**

Рис. 25. Польські словотвірні моделі (крім -arz) – відповідники українських слів на -ар

Спільні з російськими	Питомі польські
2) -NIK: buntownik, dzwonnik, złotnik, klucznik, sukiennik, przewoźnik (човняр), czapnik, górnik, kamiennik; 9) -C: szewc (чоботар), skarpec (скупар); 15) -AK: biedak, próżniak (ледар), flisak (плотар), cudak (чудар, дивак); 17) -ER: sufler, fryzjer, jubiler; 18) -JĄCY: strajkujący (страйкар), pracujący (трудоар); 31) -YLION: postylio (поштар); 33) -ARIUSZ: notariusz; 34) -ACZ: tracz (пиляр), oracz (плугатар), wier-tacz (свердляр), trębacz (сурмар, трембітар); 40) mistrz, pokrywający srebrem;	2a) -NIS: żartowniś (штукар) 2b) -EN: uczeń (школяр); 4a) -ROB: wierszorób; 9a) -CA: władca 2, przywódca; 9b) -NOSZA: listonosza (поштар); 11a) -PISARZ: bajkopisarz 2; 17a) -OR: znachor; 30a) -AT: jubilat (ювіляр); 35a) -MISTRZ: zegarmistrz, kuchmistrz, sztukmistrz; 38a) hodowca świń; hodowca psów; 39a) przewodnik niewiadomego; 41a) інші засоби: ladaco (ледар), pastuch (ско-тар), sknara (скупар), wódz (проводар).

Як сказано, немає підстав вважати всі ці слова запозиченнями з польської або чеської. По-перше, у польській 150 слів зі 182 іменників українського списку розпо-ділені за 22 моделями (рис. 25). З них 10 уже відомі з російського матеріалу: pisARZ (71 слово), далі buntowNIK, skarIEC, biedAK, sufIER, pracUJĄCY, postYLION, notARI-USZ, trębACZ; mistrz, pokrywający srebrem. Інші 12 моделей є питома польськими: 2a) -NIS: żartowniś (штукар); 2b) -EN: uczeń (школяр); 4a) -ROB: wierszorób; 9a) -CA: władca, przywódca; 9b) -NOSZA: listonosza (поштар); 11a) -PISARZ: bajkopisarz; 17a) -OR: znachor; 30a) -AT: jubilat (ювіляр); 35a) -MISTRZ: zegarmistrz, kuchmistrz; 38a) hodowca świń / psów; 39a) przewodnik niewiadomego; 41a) інші засоби: ladaco (ледар), sknara (скупар), wódz (проводар) (тут разом 79 слів у 22 моделях; + 71 pisARZ = 150).

Рис. 26. Чеські словотвірні моделі (крім -ář/-ař) – відповідники українських слів на -ар

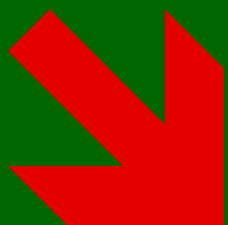
Спільні з російськими	Питомі чеські
2) -NIK: bás/NIK (-nířka), zvoník, zlotník, kameník, zedník, kominík, kožešník 2, kadeřník, klevetník, rolník, skrbník, zámečník, soustružník, pracovník; 6) -ÍN: podivÍN; 9) -EC: vzbouřenEC, povstalec, trhovec, žnec, švec, lakomec; 15) -ĀK: dudĀK, lajdák, školák; 18) -TÝŘ: pachTÝŘ (орандар), pastýř; 34) -AC: pokrývAC, kopáč, sekač, pomlouvac, oráč, vřtač, trubač;	9a) -CE: vládCE, nájemce, průvodce; 9b) -NOŠ: listo.noš (поштар); 11a) -TEPEC: veršo.tepec; 17a) uhlĪŘ 2, hrnčĪř, zbrojĪř, malĪř 2, rytĪř, barvĪř; 30a) -ANT: jubilant (ювіляр); 34a) buřĪč, kreslič, balič, holič; 38a) chovatel koní; ošetřovatel vepřů; sklenářský mistr; 41a) інші засоби: na.pověda.

По-друге, як бачимо, серед 134 чеських аналогів українських слів на -ар існує лише 53 слова з суфіксом -ář/-ař і 81 слово збудоване за іншими 14 моделями (švEC, školAK, kopAC, vládCE, uhlĪR, kreslĪC та ін., – рис. 26).



Скандинавська Y-гаплогрупа I1

- На спогад від перших скандинавських (ґотських) контактів у нашій мові залишилися:
- запозичення *хліб*, *буква*, князь, полк, виноград, *піст*, мито, лихва, лихвар (Пріцак, Топоров), щирий (Мартінов), гаразд, кутя, очуняти, нахромитися;
- топоніми р. Піскава, Молода, Тирихва, Стинавка, Мурафа (Фасмер, Трубочов); пот. Фрумилів, Фрунилів ІФ; нп Трахтемирів Кв, В. і М. Говилів Тр, Станиля Льв...;
- прізвища Кирдан, Овунрик, Домонтович, Гудя.



6а. І1

АСИМІЛЬОВАНА

ВАРЯЗЬКА

МЕНШИНА

(кадри 89-108)

(через 500 років інша хвиля
людей зі Скандинавії)



Скандинавська Y-гаплогрупа I1

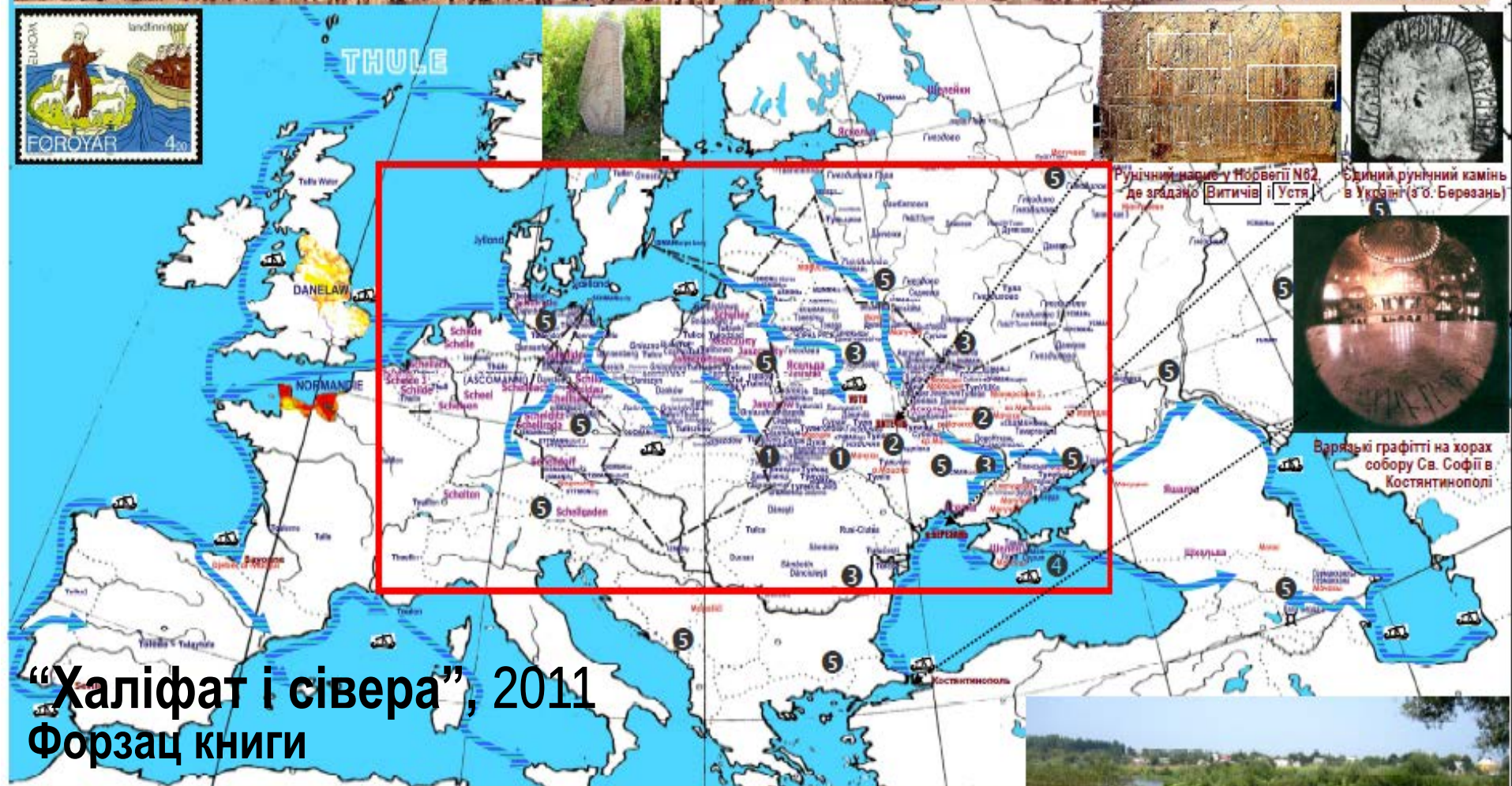
- На спогад від **іншої пізнішої** скандинавської меншини (варягів: нащадків – до 3%) у нашій мові залишилися:
- **запозичення** *стерно, щогла, кодола, серга* (Чижевський, Пріцак), *звитяга, -жний, трапити, ночви, сльота, хуга, [кеньді]...*;
- **топоніми** р. *Сигла* (5), оз. *Світязь*, с. *Свитазів* Ль (< шв. Svithiód 'Швеція'); нп *Даничі, Неданчичі* Чг, *Варяж* Ль, *Звенигород* Ль, -ка Чк...;
- **прізвища** *Данченко, Світящук, Варяжан, Сигляк...*

Ютландська хвиля 43 (37): норв. **stefar**, дан. **stedfar**, (анг. **stepfather**, нім. **Stiefvater** вітчим);
Ґоміскандзька хвиля 17: ісл. **stjúpfaðir** шв. **styvfar** вітчим; днор. **stjüpr** Stiefsohn [Kluge]

Ютландська хвиля 43 (37): норв. **stefar**, дан. **stedfar**, (анг. **stepfather**, нім. **Stiefvater** вітчим);
Ґоміскандзька хвиля 17: ісл. **stjúpfaðir** шв. **styvfar** вітчим; днор. **stjüpr** Stiefsohn [Kluge]



Єдиний рунічний камінь в Україні з о. Березань (Одес.музей?)



Рунічний напис у Норвегії N62, де згадано Вітичів і Устя

Єдиний рунічний камінь в Україні (з'я. Березань)



Варязькі графіті на хорах собору Св. Софії в Костянтинополі

“Халіфат і сівера”, 2011 Форзац книги

**ТОПОНІМІЧНИЙ СЛІД ВІКІНГІВ У
ЦЕНТРАЛЬНІЙ І СХІДНІЙ ЄВРОПІ (VI-X ст.)**

(У червоній рамці – основний масив нових даних
про історію скандинавів, досліджений у цій книзі)

Внаслідок системних студій топонімії України знайдено слід:

- ① місць виготовлення щогл і човнів для варягів (нарис 19-21);
- ② розміщення вервей і скандинавських судів (нарис 17-18);
- ③ початкової служби варягів у хозарів (нарис 23);
- ④ бази варягів у Криму біля Судака (нарис 22);
- ⑤ учасників походу до Берда'а 943 р. (нарис 22). © К.Тищенко 2011



Річка Слук у с. Устя Рв



**Рунічний напис у Норвегії N62,
де згадано Витичів і Устя**
(деталі: Тищенко 2011, с. 335)



Річка Случ у селі УСТЯ Рв



Gävle,
800

72000

dirhèmes

Hedeby,
950



Drohiczyn

Klukowicze

Josypivka, 709-812



Czechów

14000
dirhèmes

Poitiers, 732

793

Gibraltar,
711

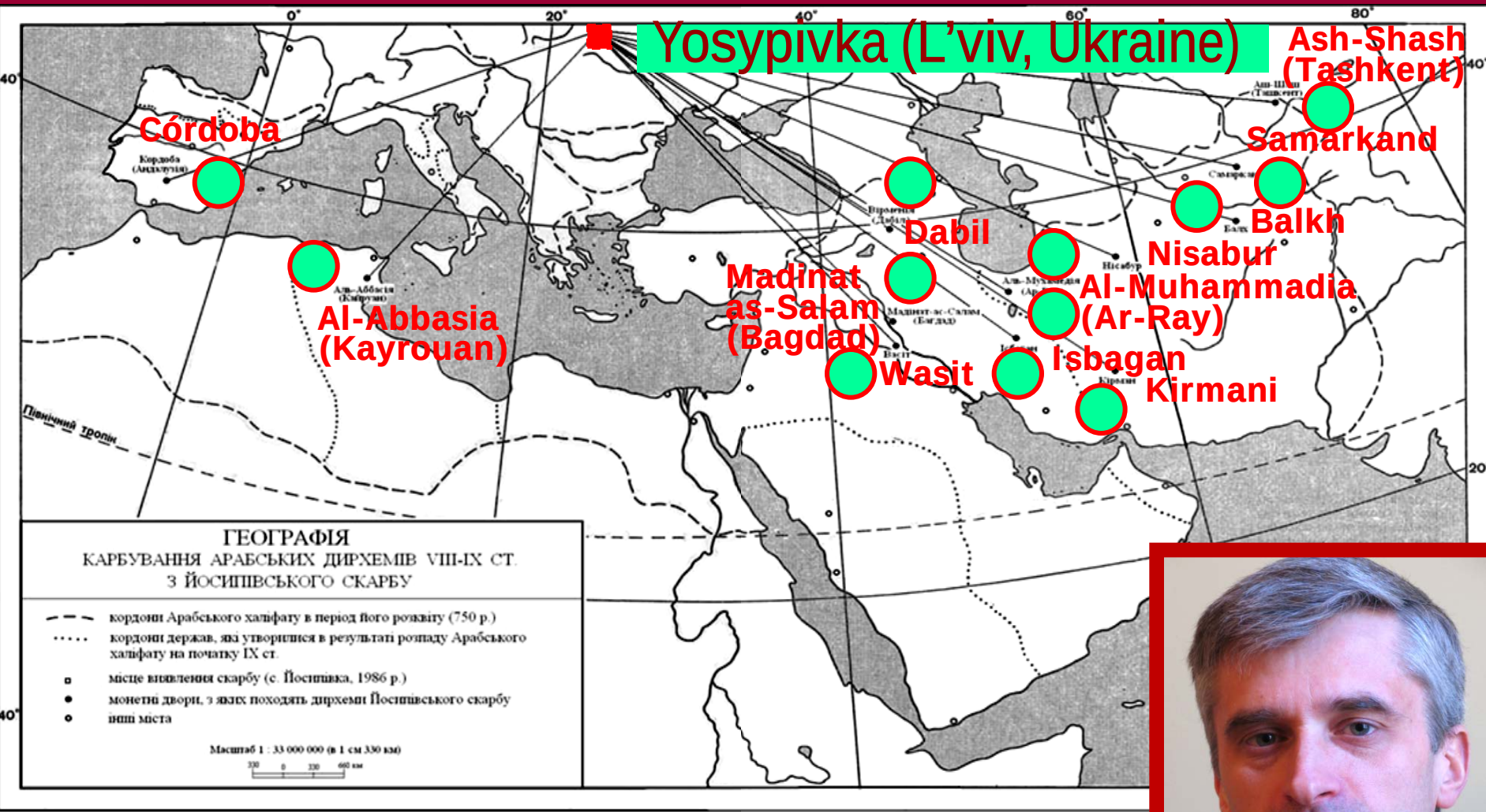
Скарб з Йосипівки
і його епоха

Жаровня з Багдаду бл. 800 р.

Знайшли її школярі
біля м. Євле, Швеція, 2000

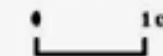
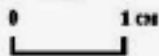
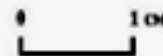
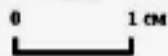


40 x 50 см



Географія карбування арабських монет 709~812 рр. з Йосипівського скарбу (за Ю.Гудимою)





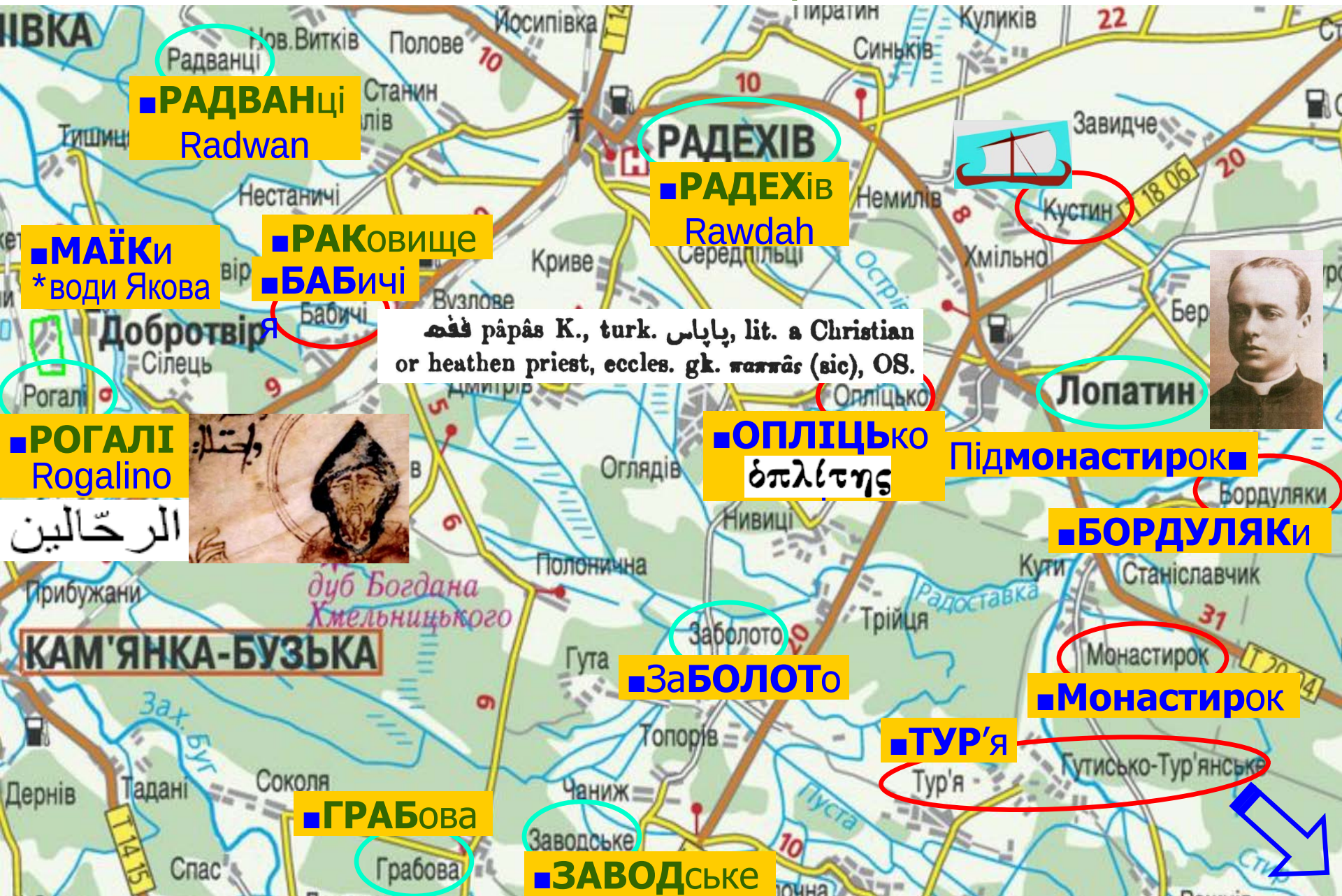
**Quelques pièces
de 14 mille
monnaies arabes
du trésor de
Yosypivka(1986)
près de L'viv**



Les alentours du trésor de Yosypivka Lv



РОГАЛІ, МАЇКи, Радванці, Радехів, Бабичі



■ **РАДВАНЦІ**
Radwan

■ **МАЇКи**
*води Якова

■ **РАКОВИЩЕ**
■ **БАБИЧІ**

■ **РАДЕХІВ**
Rawdah



رَافِئَسْ K., turk. پاپاس, lit. a Christian or heathen priest, eccles. gk. παππᾱς (sic), OS.

■ **РОГАЛІ**
Rogalino
الرحالين



■ **ОПЛІЦЬКО**
ὀπλίτης
Підмонастирок

■ **БОРДУЛЯКИ**

КАМ'ЯНКА-БУЗЬКА

■ **ЗАБОЛОТО**

■ **МОНАСТИРОК**

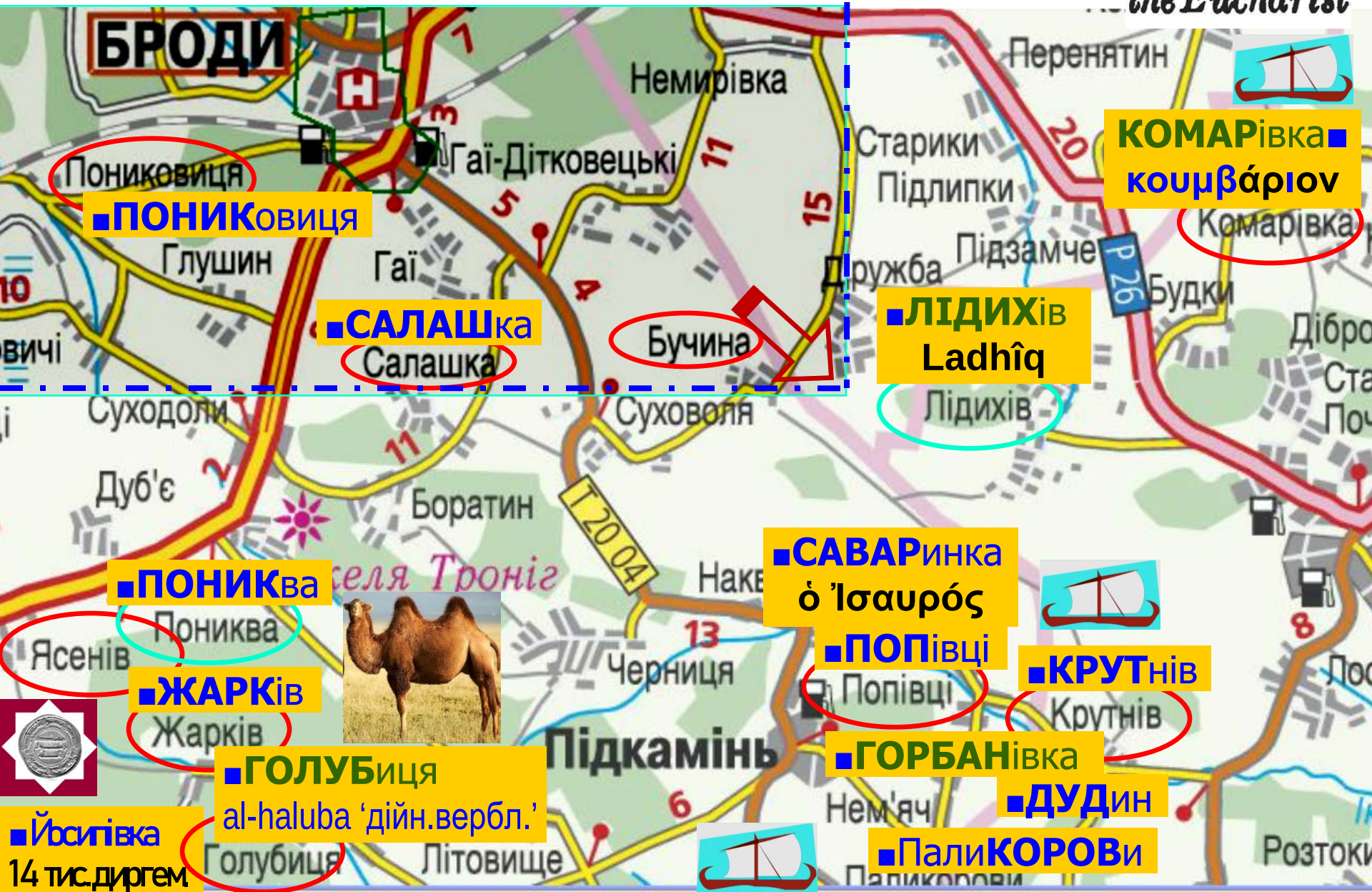
■ **ТУР'Я**

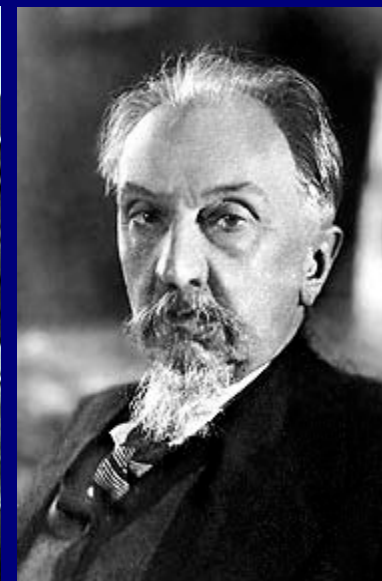
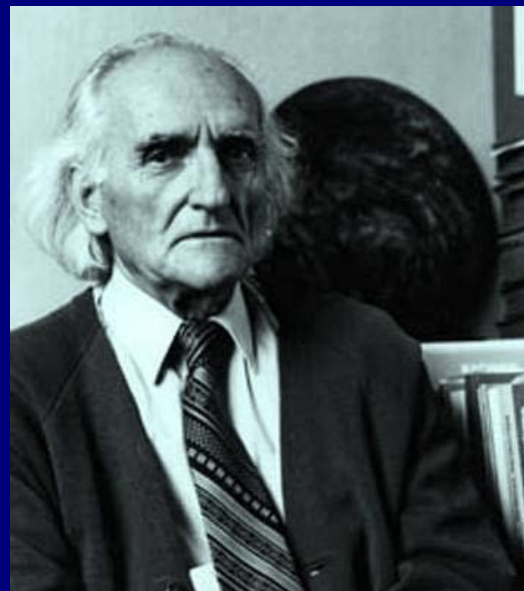
■ **ГРАБОВА**

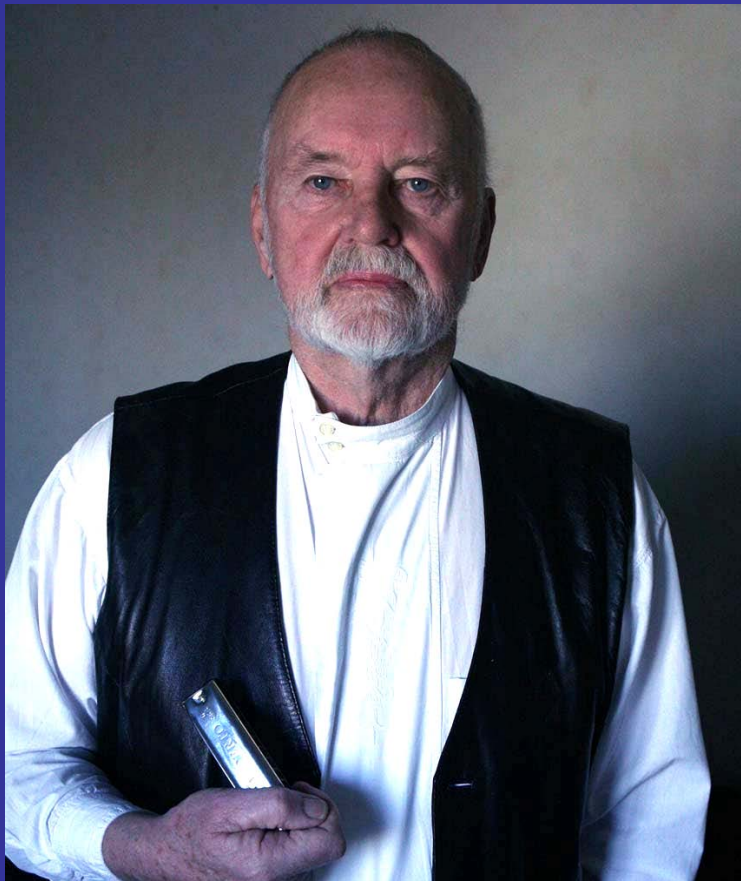
■ **ЗАВОДСЬКЕ**



ПОПівці .**ГОРБА**Нівка **قوربانة** qûrbânâ, *the Eucharist*









ліс Сиглянський

пот.Сиглянський

СИГЛЯНСЬКИЙ 4

г.Сиглянський

Руська мокра

пот.Сиглянський

пот.Сиглянчик

г.Сиглянка

г. СВИДОВА

Усть-Чорна



Днор. *stjūr*
'пасинок'

р.ШОПУРКА



Анг. *hover*
'затримуватися, залишатися'; *hovel*
'тимчасове житло' [ODEE, 221].

г. ГОВЕРЛА

СТЕБЛІВ

р. ТИСА

р. ТИСА

РАХІВ

ВІЛЬХОВАТИЙ

ЯРЕМЧА

Татарів

Ворохта



ЩОГЛА



SIGLA



Скандинавська Y-гаплогрупа I1

- На спогад від пізнішої скандинавської (варязької) меншини (до 3%) у нашій мові залишилися:
- запозичення *стерно, щогла, кодола, серга* (Чижевський, Пріцак), *звитяга, -жний, трапити, ночви, сльота, хуга, [кеньді]...*;
- топоніми р. *Сигла* (5), оз. *Світязь*, с. *Свитазів* Льв (< шв. *Svithiöb* 'Швеція'); нп *Даничі, Неданчичі* Чг, *Варяж* Льв, *Звенигород* Льв, -ка Чк...;
- прізвища *Данченко, Світящук, Варяжан, Сигляк...*

МЕНШИНИ:

- 9. еритрейська
- 10. (гунс.) сибірська
- 8. кавказька
- 7. месопотамська
- 6,а. скандинавська
- 5. атлантична
- 4. сахарська
- 3. ботнічна
- 2. R1a
- 1. N

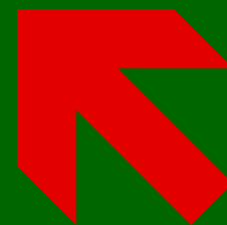
інші

10 Y-гаплогруп УКРАЇНЦІВ



Тепер про
4 ще менші
Y-гаплотипи:
прапрадіди цих
10% українців
прийшли з пд.сх. (2),
з півдня (1) і сходу (1)

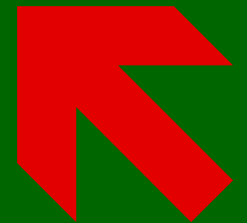
7.J



7. J

АСИМІЛЬОВАНА
МЕСОПОТОТАМСЬКА
МЕНШИНА

(кадри 117-123)





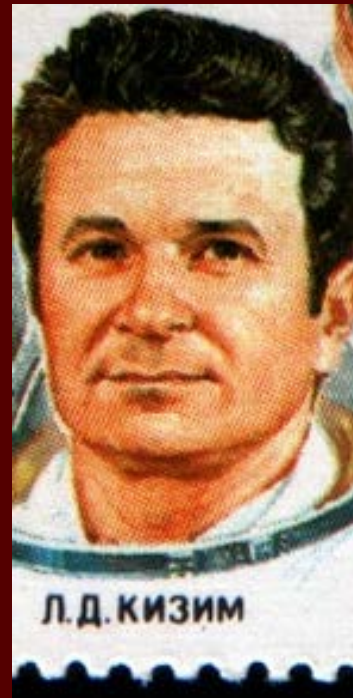
Месопотамська Y-гаплогрупа J

- На спогад від месопотамської (еламської, аккадської) меншини (до 3%) у нашій мові залишилися:
- запозичення *нишком, принишкнути...*?
- редуплікація *попо-...*?
- топоніми *Кізими, Хохонів?, Дубшари ІФ* (пор.Дубоссари);
- прізвища *Кізим, Кизима...*

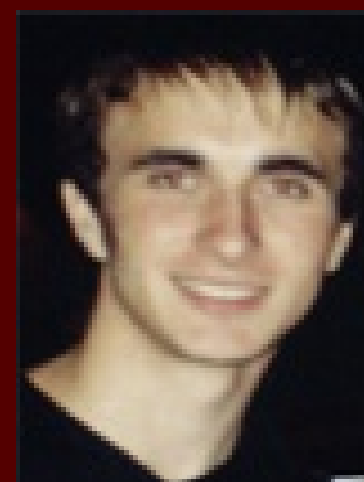




kukunnu
kizzum



КИЗИМИ: 6 тисяч прізвищ

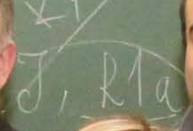




$\text{http://lmu.edu.ua/index.htm}$
 go RL

@

$\text{M}\ddot{u}\ddot{r} + \text{dim}$
 dr sc



Зустріч з КИЗИМАМИ:
Львів, 2011



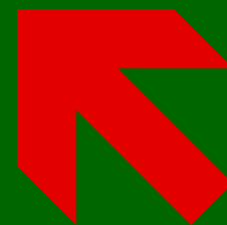
КИЗИМИ:
Львів, 2011



Месопотамська Y-гаплогрупа J

- На спогад від месопотамської (еламської, аккадської) меншини (до 3%) у нашій мові залишилися:
- запозичення *нишком, принишкнуту...?*;
- редуплікація *попо-...?*;
- топоніми *Кізими, Хохонів?, Дубшари ІФ* (пор.Дубоссари і рештки розкопаного зіккурату в Русешті-Ной [Чмихов], повідомив К.Рахно);
- прізвища *Кізим, Кизима...*

8. G



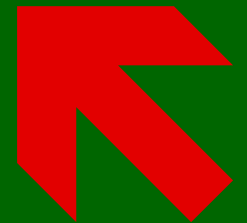
8. G

АСИМІЛЬОВАНА

КАВКАЗЬКА

МЕНШИНА

(кадри 126-132)





Кавказька Y-гаплогрупа G

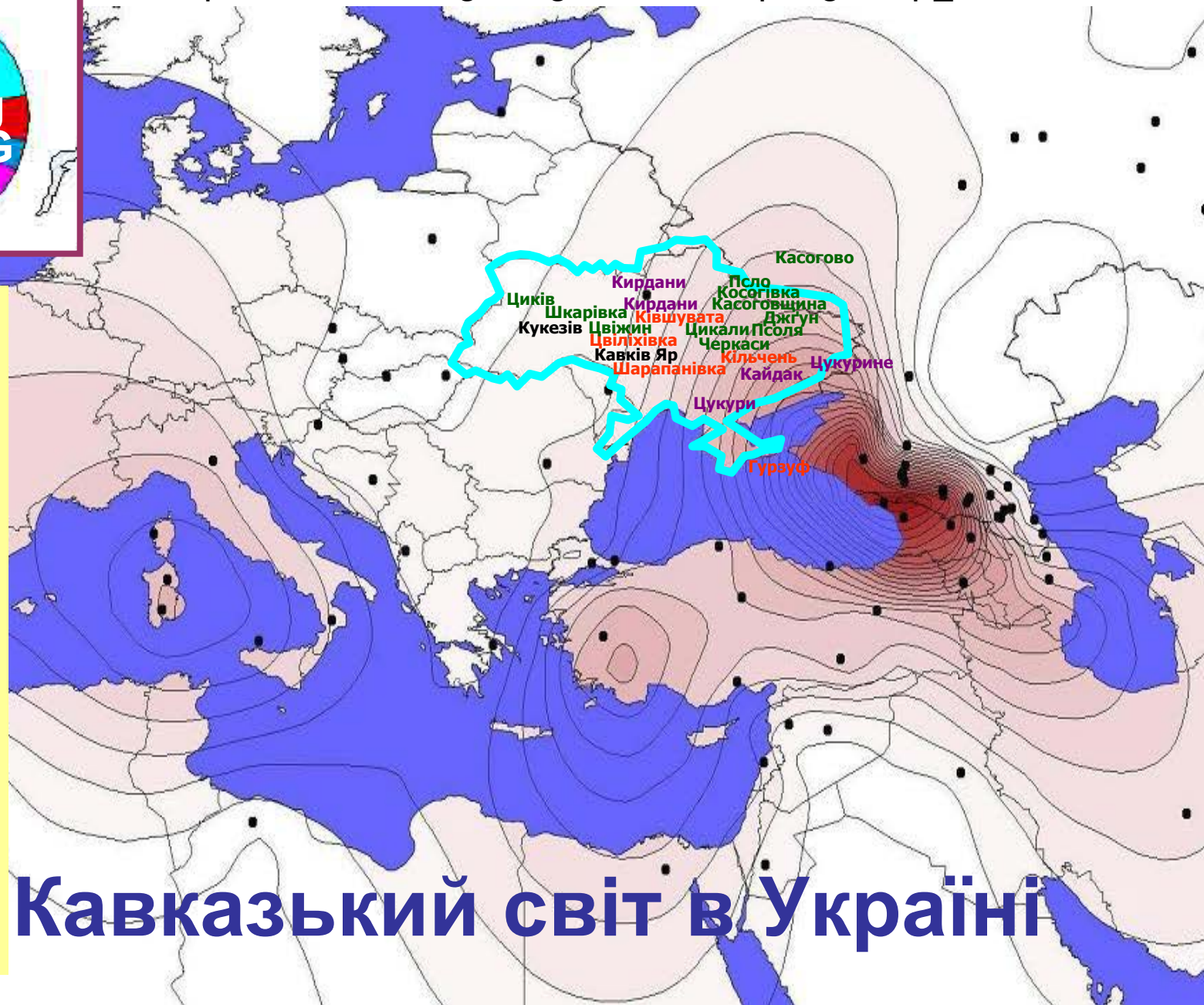
- На спогад від кавказької меншини G (до 4%) у нашій мові залишилися:
- запозичення *чаша, сковорода, свинець, кунтуш, габардин, коверзувати, прикукобитися...*;
- топоніми *Кукезів (Кавказ), Кавків Яр (ар. Кабк), Шкарівка (шкарауа), Косаговщина (касоги), р. Джгун Хк (каб. хрест), Кайдак (хайтаги), Цукури, -не (цахури), Войнашівка, Войниха, Войничеве (вайнахи)*;
- прізвища *Косагович, Цукур, Войнаш, Войнагий...*

Ukrainian

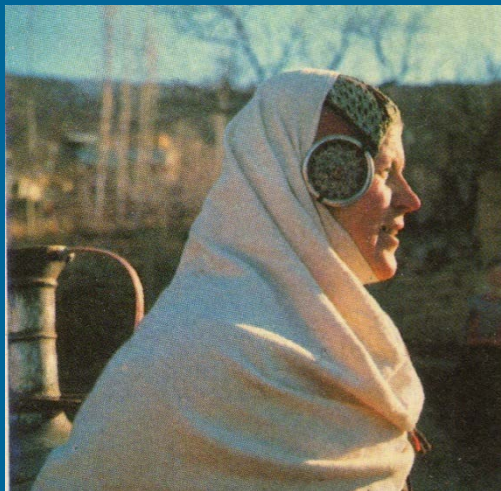
http://ask.inwiki.org/images/1/17/Haplogroup_G



**КУКЕЗів,
КАВКів Яр,
КІВШувата,
ЦВІЛІХІвка,
ГУРЗУФ;
ЦУКУРи,-не,
Кайдак,
Кирдани;
Псло, Джгун,
Черкаси,
Косогівка,
Цвіджин,
Шкарівка;
коверзувати,
сковорідка,
неоковирний,
кукобитися**



Кавказький світ в Україні



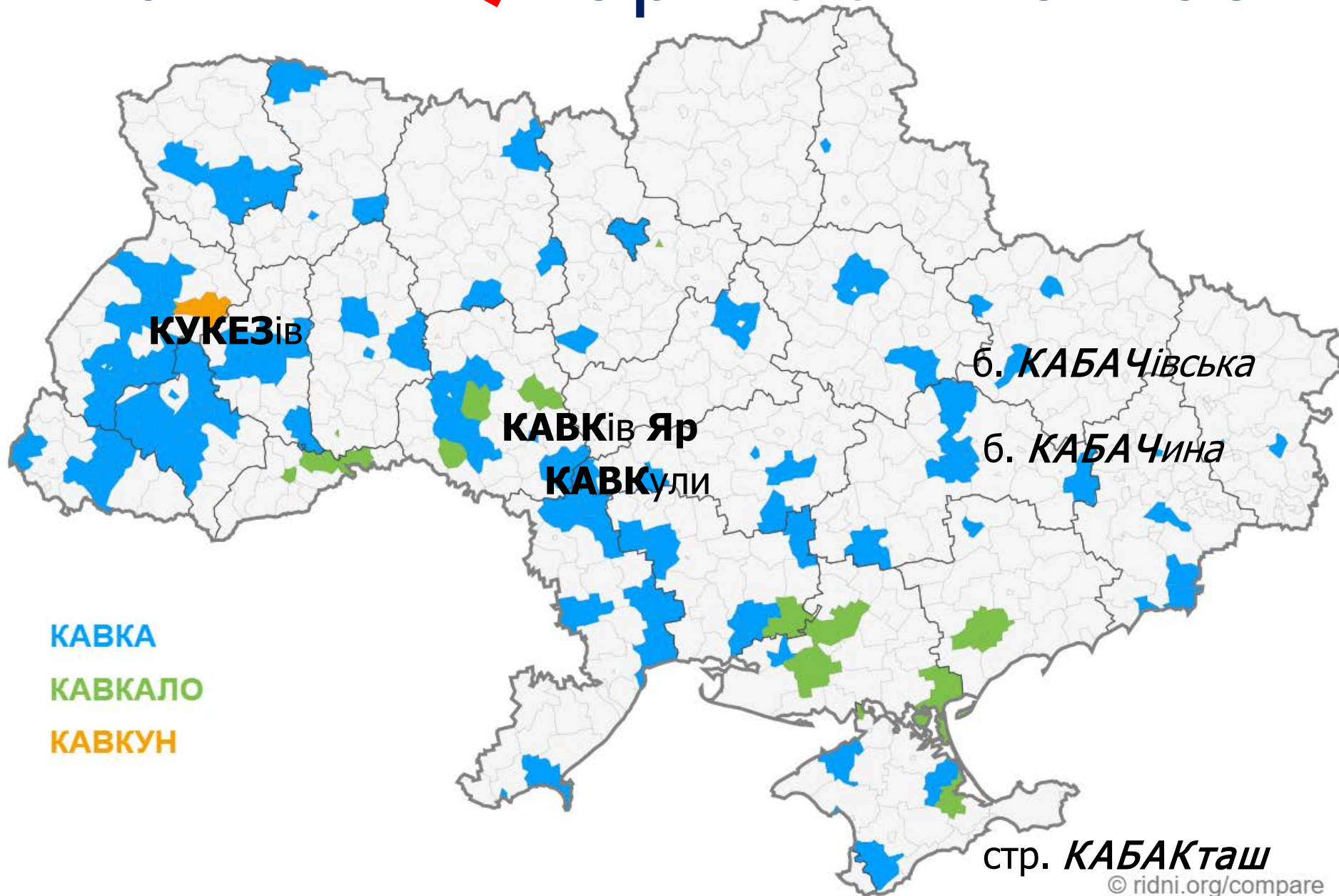
کتاب
Ka6k



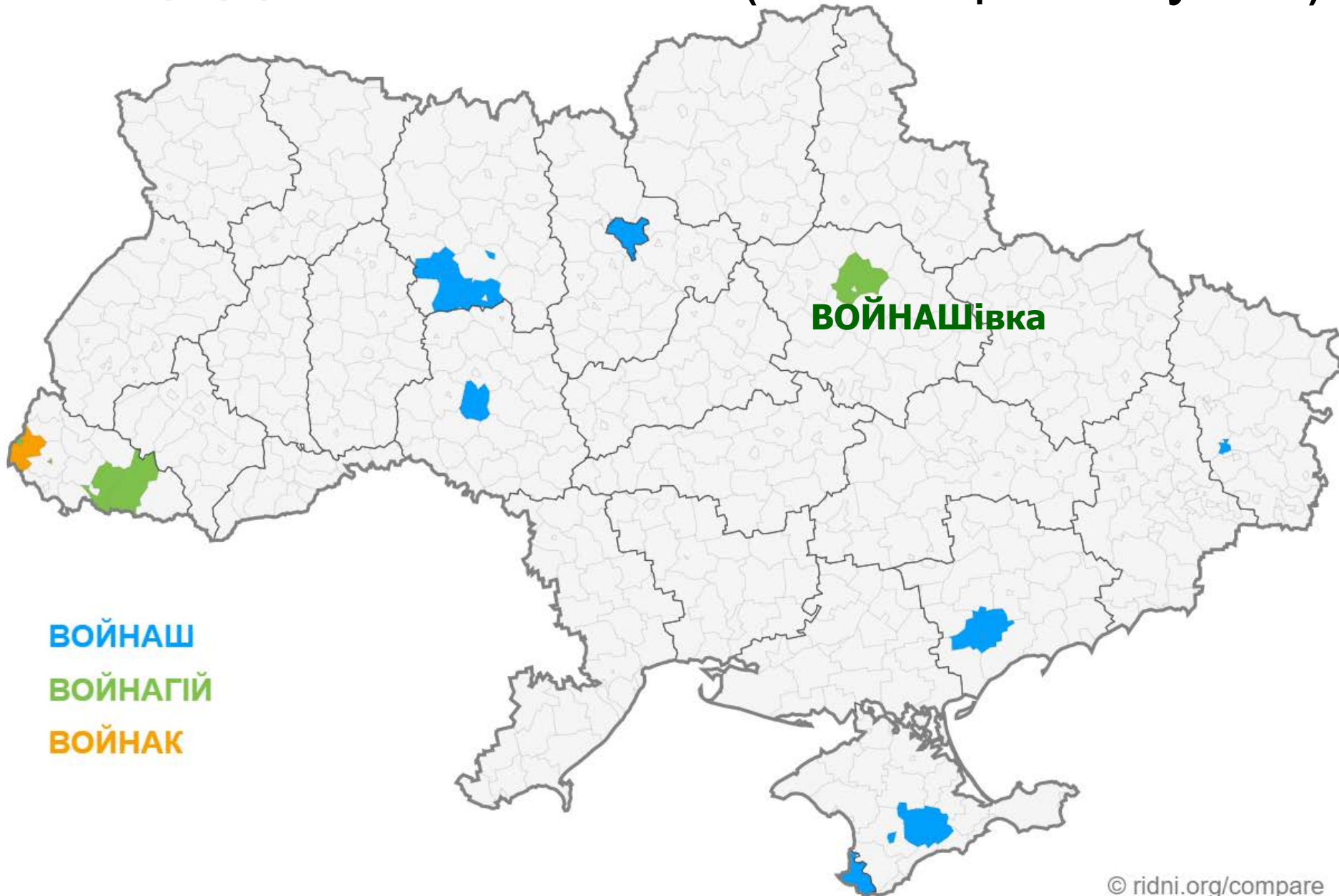
کباي

Кавказ

Кавк- < كباي ар. kabk 'Кавказ'



Нащадки вайнахів (чеченців і інгушів)



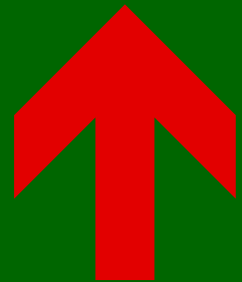


Кавказька Y-гаплогрупа G

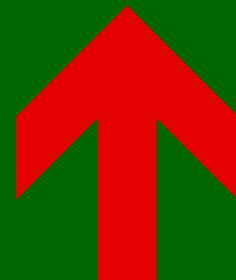
- На спогад від кавказької меншини G (до 4%) у нашій мові залишилися:
- запозичення *чаша, сковорода, свинець, кунтуш, габардин, коверзувати, прикукобитися...*;
- топоніми *Кукезів (Кавказ), Кавків Яр (ар. Кабк), Шкарівка (шкарауа), Косаговщина (касоги), р. Джгун Хк (каб. хрест), Кайдак (хайтаги), Цукури, -не (цахури), Войнашівка, Войниха, Войничеве (вайнахи)*;
- прізвища *Косагович, Цукур, Войнаш, Войнагий...*

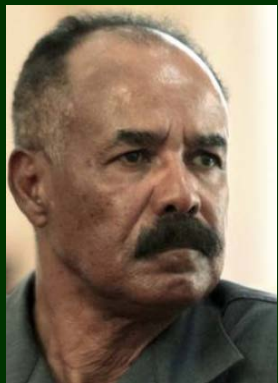
9.

T



9. Т
АСИМІЛЬОВАНА
ЕРИТРЕЙСЬКА
МЕНШИНА
(кадр 135)





*Президент
Еритреї
І. Афверкі*

Y-гаплогрупа Т /раніше відома як K2/ – "еритрейська" Y-гаплогрупа. Разом з групою L входить до складу великої групи з мутацією M9 (сталася бл. 40 тис. до н.е.). Має власні специфічні мутації M70, M184/ USP9Y+3178, M193, M272. Наявна в етнічних групах Пн. Африки, Африканського Рогу, у Пд. і Пд.-Зах. Азії та у Середземномор'ї.

В Україні появу її носіїв пов'язують з міграціями людей з Єгипту і Сирії. **До цієї меншини належить бл. 1% українців.** Y-гаплогрупа Т рідкісна у Європі в цілому (менше 1% населення, як і в Україні). Вона походить з **Червоного моря** (звідки й назва), але етапи формування її пройшли й над Індом. Окрім Ефіопії і Європи, група Т є у Пд. Індії, Росії, Танзанії, Камеруні (у народі **фульбе** 18%), Австралії. Високі відсотки – у м. Шякка в Сицилії (18%), на іспанському о. Івіса (17%), у **Сербії** (7%). Від 3 до 4% населення належать до групи Т в **Італії, Португалії, ГРЕЦІЇ**. Значить, і до нас люди групи Т могли потрапити все тим же **СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКИМ ШЛЯХОМ** [Тищенко 2020, с. 889].



Родос (Греція)



До витоків щедрика.
1) Клеобул;
2) посудини для
парфумів з о. Родос;
3) терракотова фігурка
ластівки

In Rhodo infula (Eustathij codex impressus in Homerum, non rectè habet Ῥωμαίων pro Ῥοδίων) festum siue ludicium solebat celebrari, in quo comici aggregatio fiebat quaedam hordei & id genus rerum aliarum.

На острові Родос (у тексті Гомера, виданому Еустафієм, хибно вказано Ῥωμαίων, а не **Ῥοδίων**) бували свята й вистави, на яких коміки [піснями] випрошували трохи ячменю та інші схожі речі.

Vocabant autem carmina illa (τὰ ἄδόμενα, aliàs τὰ διδόμενα) coronismata. Eiusmodi quippiam & hirundinibus in eadem fiebat infula, ut est apud Theognin tertio de sacrificijs Rhodiorum.

І називали ті пісні (τὰ ἄδόμενα, інакше τὰ διδόμενα) віночками. Ці пісні про ластівок були властиві острову так само, як і [згадані] у Теогніна III «родоські жертovníки» [Тищенко 2020, 872].

Id uerò χελιδονίζειν dicebant, quòd ita cōcinerent: "ἦλθε, ἦλθε χελιδὼν καλὰς ὥρας ἄγουσα, /καί/ καλοὺς ἐνὶ αὐτοῦς, id eft, Venit, uenit hirundo pulchras ducens horas & annos pulchros, (Caelius. Athenaeus lib.8.)

Це називали χελιδονίζειν, співаючи так: “Прилетіла, прилетіла ластівка, принесла гарну пору й гарний час”.

[ἐπὶ γαστέρα λευκά/ ἐπὶ νῶτα μέλαινα·] Білі груди, чорний ХВОСТИК.

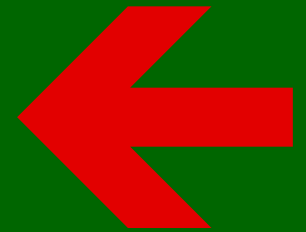
[Παλάθαν σὺ προκύκλει/ ἐκ πίονος οἴκου·] Винесіть нам пирога з багатого дому. (...).

[οἴνου τε δέπαστρον / τυροῦ τε κάνυστρον· / καὶ πυρῶν] Вина чашу, сиру кошик і хліба (варіант κάνιστρον, у Еустафія опущене).

[χελιδὼν καὶ τὰν λεκιθίταν οὐκ ἄπρωθεῖται·] І млинець на жовтках ластівці не зайвий, – так казали.

[οὐ γὰρ γέροντές ἐσμεν ἀλλὰ παιδία·"] Ми не [якісь] діди[-жебраки], ми хлопчаки.

10. Q



10. Q

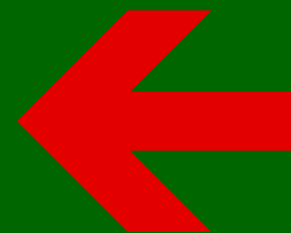
АСИМІЛЬОВАНА

ГУНСЬКА

(сибірська)

МЕНШИНА

(кадри 142-162)

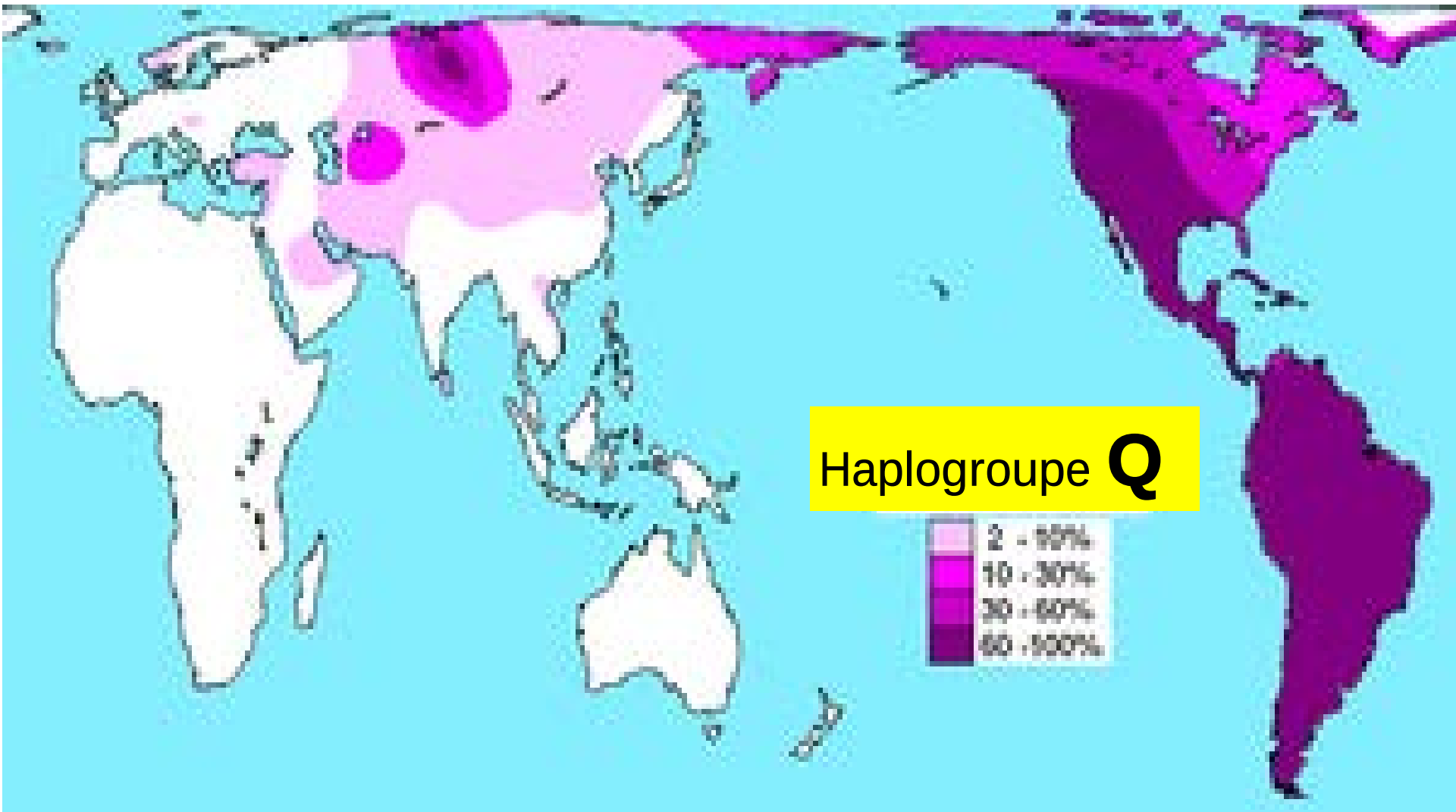




Сибірська Y-гаплогрупа Q

- На спогад від сибірської меншини Q (до 4%) у нашій мові залишилися:
- запозичення *табір, онуча, каган, хан, жупан, пан*;
- топоніми *Гунча, Гуньки, Угнів* [вунів]! (місцева вимова, повідомив М.Бучацький, Овруч, Нагачів Лв (каз. **наґашы** ‘родичі з боку матері’), *Ногахівка* Хм, *Онута* Чв (монг. он-ууд), *Онитківці* Вн, *Оноківці* Зк (мад. он-ок), поріг *Унук*... ;
- прізвища *Гунченко, Винник, Абаровський, Балан, Боян, Ногач, -євський, Унченко, Онищук, Онисько*...

Гаплогрупа Q у світі

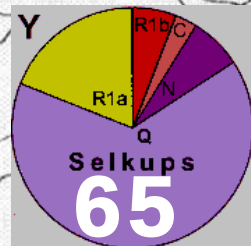


ГУНСЬКИЙ СВІТ у Європі

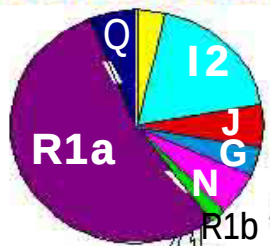
IV-V ст. н.е. (● стоянки гунів за А.Амброзом)

Y-haplogroup

Q



Ukrainian



ОНут, ОНок, поріг УНук, р. Унава, ГУНча, -ька, -ьки2, -ьківка, -ичі, ОБРошин, ОБРажіївка, АВРатин 2, ДОРОГОЖИчі, о. ТРУХАНів; онучі, корогва, каган, мерин, чавун





©К.Тищенко

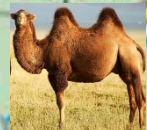


ЛЮДВИНІВКА, ГУНІЧІ, ОВР-, ТОВКАЧІ, р. НОРИН



ЛЮДВИНІВКА

ОСТРОВИ



ТЕКЛІВКА

412

ПІЩАНИЦЯ

ТАУТАС 1. Китай

ТОВКАЧІ

СОРОКОПЕНЬ

ВЕЛІДНИКИ

НОРИНСЬК

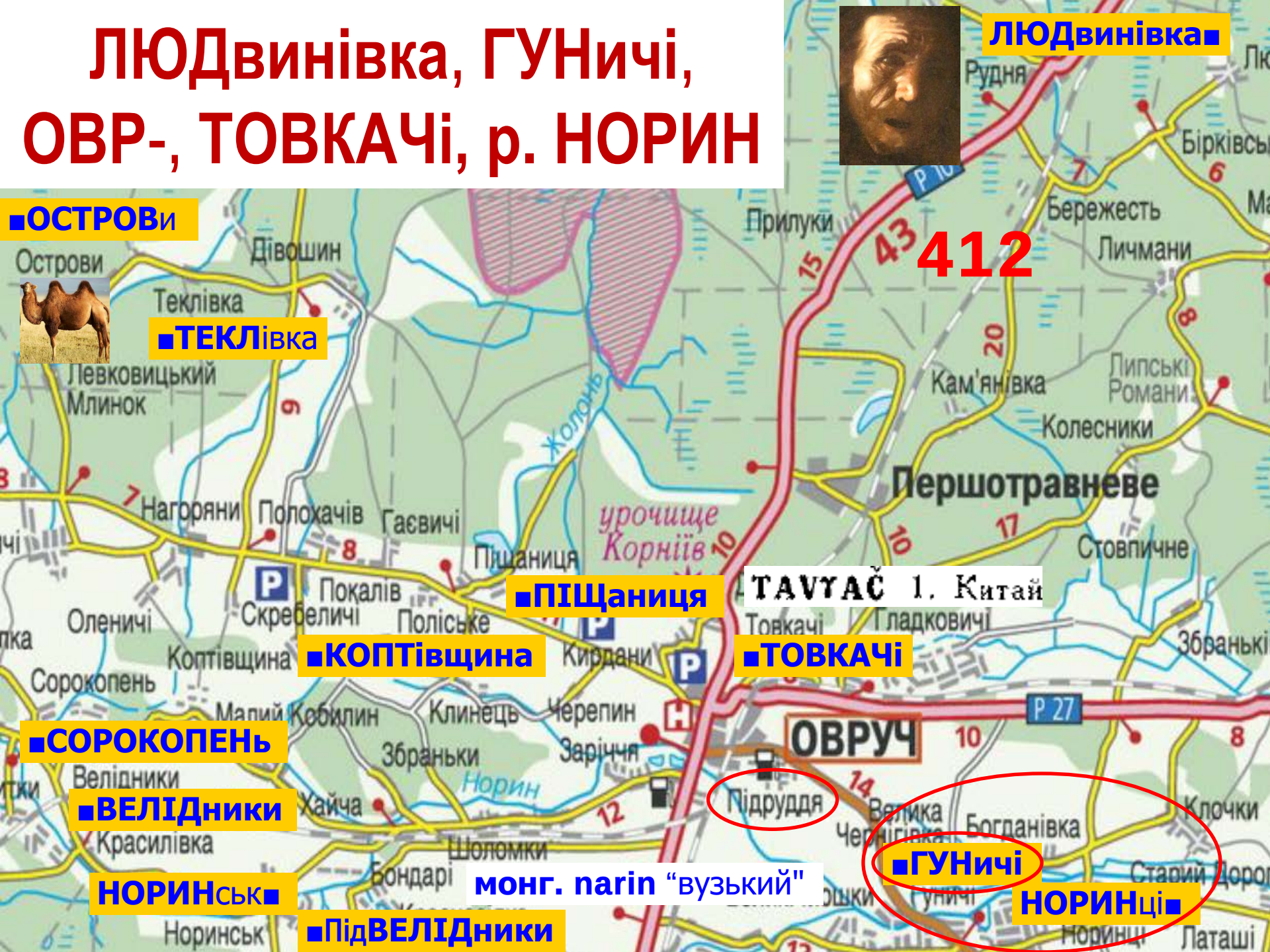
КОПТІВЩИНА

монг. *narin* "вузький"

ПІДВЕЛІДНИКИ

ГУНІЧІ

НОРИНЦІ



СИСТЕМНІ ДОКАЗИ ГУНСЬКОГО ПЛАСТУ ТОПОНІМІЇ УКРАЇНИ

1. У своїй класичній праці про гунів О. Менхен-Гельфен наводить епізод втечі повсталого проти Візантії у 400 р. готського *Magister militum* Гайни з Фракії за Дунай [Maenchen-Helfen, XXX]. Проводир гунів Улдін вбив Гайну і надіслав його голову імператору Аркадію; той щедро віддячив Улдіну.

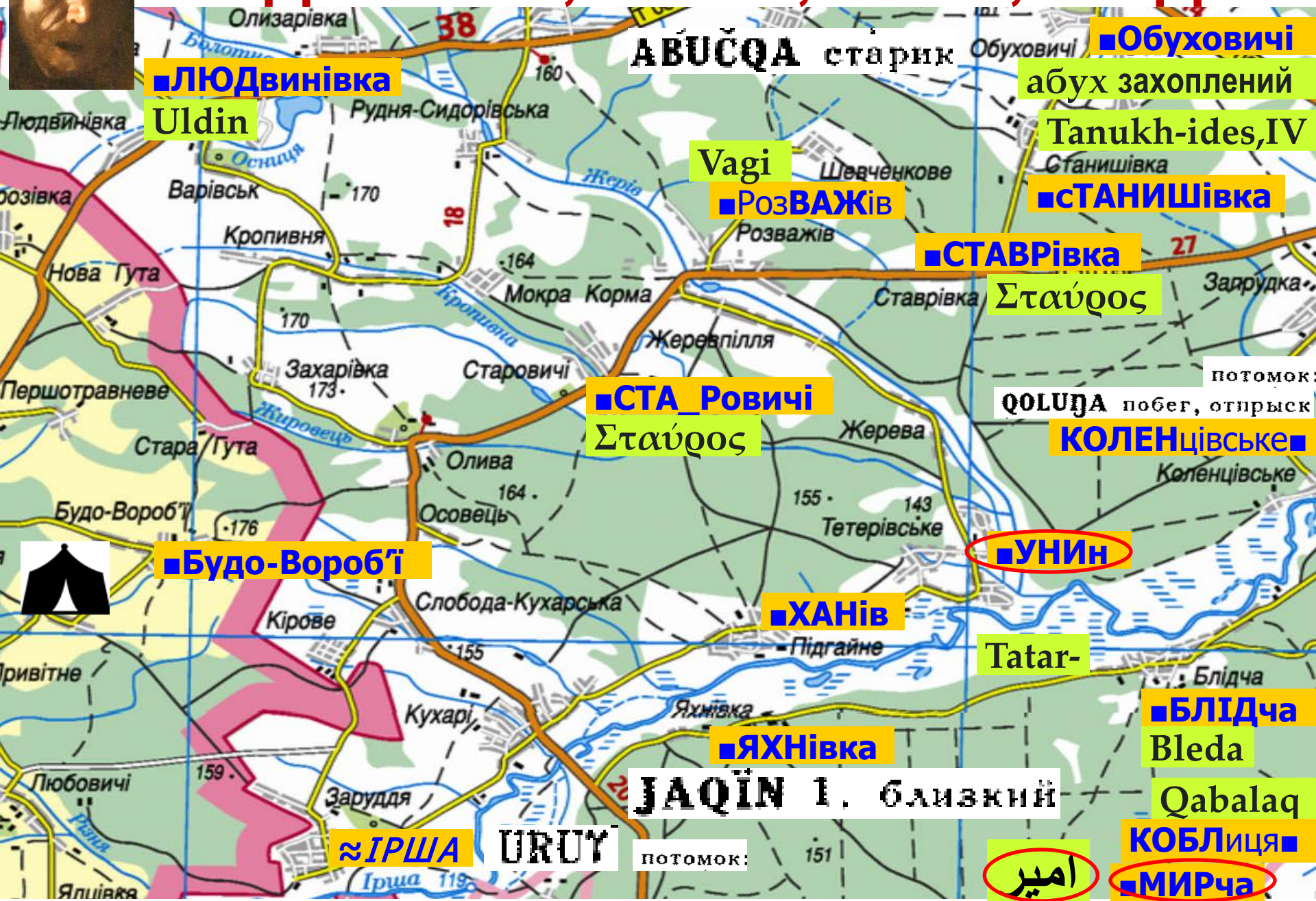
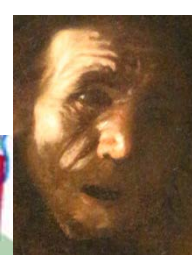
Вчинок степовика історично пояснимий. У ті роки про євангелізацію племен гунського кола у Наддніпрянщині згадує у листі до християнки Лети св. Героним/Ієроним: "Гуни вчать Псалтир (!), холодна Скіфія зігріта вогнями віри (це у 403 р.! – К.Т.), рум'яне військо готів возить з собою в походах церкву-намет; тому, можливо, і воюють вони проти нас на рівних, що мають однакову релігію"¹ [Hieronymus].

Християнізовані племена дедалі частіше наймалися до римського війська. 394 р. аланський ватажок Саул зі своєю кіннотою приєднався до військ Східного Риму Феодосія I. 398 р. і 402 р. алани служили Стиліхону, який був *Magister militum* Західної Римської імперії. Коли 405 р. Стиліхон стримував вторгнення на терени імперії готів Радагаста, проводир гунів Улдін привів своє плем'я з союзниками (германцями скірами) й найнявся на службу до римлян.

2. Після укладання орієнтаційної картосхеми півсотні потенційно можливих топонімічних продовжень основи Улд(ін)- було зауважено у західній частині слов'янського топонімічного ареалу помірну просторову близькість 17 топооснов нім.

¹ Hunni discunt Psalterium, Scythiae frigora fervent calore fidei: Getarum rutilus et flavus exercitus, Ecclesiarum circumfert tentoria; et ideo forsitan contra nos aequa pugnant acie, quia pari religione confidunt.

ЛЮДВИНІВКА, ХАНІВ, УНИН, БЛІДЧА



■ ЛЮДВИНІВКА

Uldin

АВУЇСА старик

■ Обуховичі

абух захоплений

Tanukh-ides, IV

Vagi

■ РозВАЖів

■ СТАНИШІВКА

■ СТАВРІВКА

Σταύρος

■ СТА_Ровичі

Σταύρος

потомок:
 QOLUQA побег, отырыск

■ КОЛЕНЦІВСЬКЕ

■ БУДО-ВОРОБ'І

■ УНИН

■ ХАНІВ

Tatar-

■ БЛІДЧА

Bleda

JAQ'IN I. близкий

Qabalaq

≈ ІРША

URUY

потомок:

■ КОБЛИЦЯ

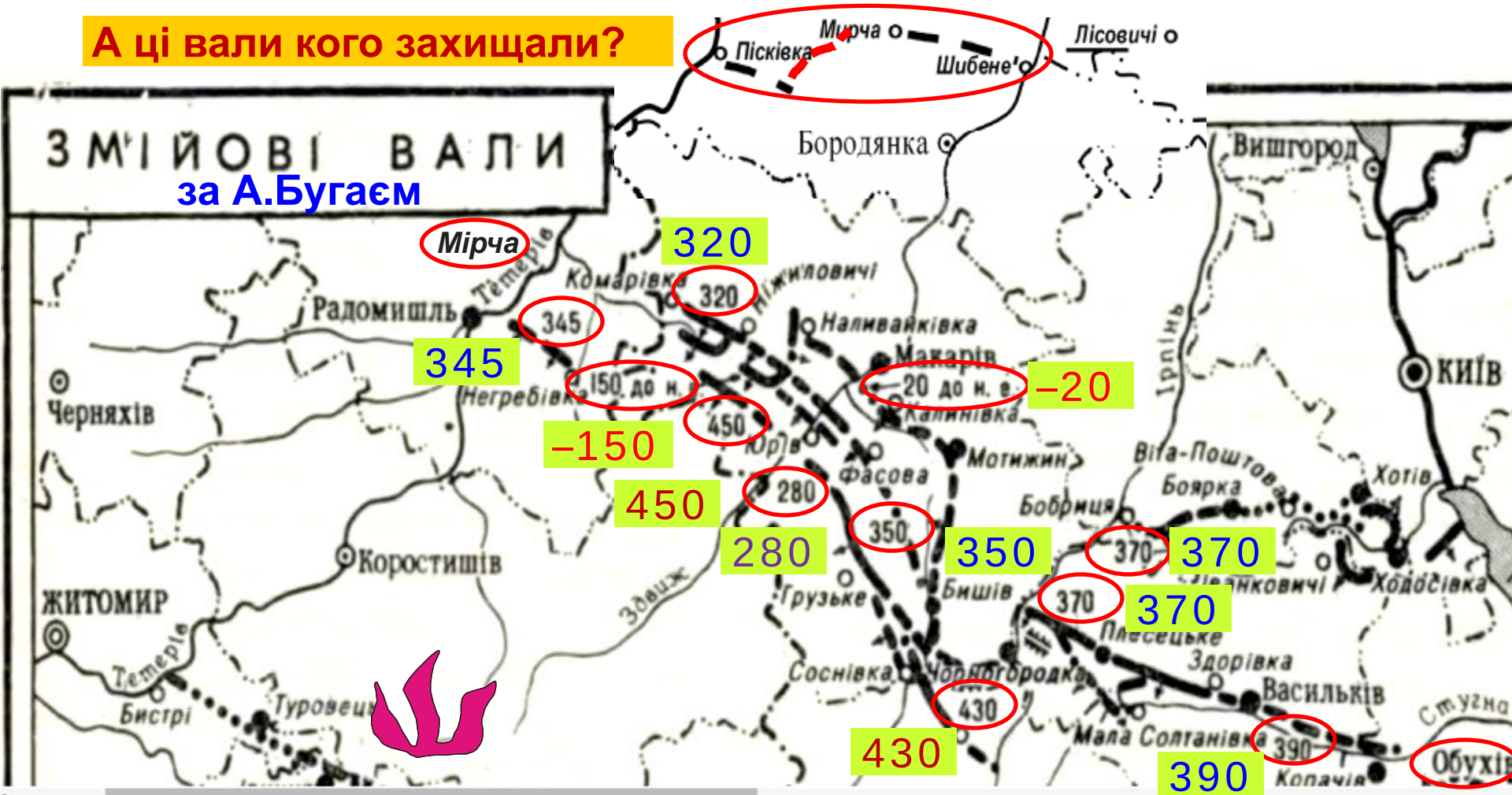
■ МИРЧА

امير

Карта з першими датами С-14 (УРЕ, т. IV, с. 281).

Виявляється, на цих валах загальною довжиною 1000 км (!) частокіл *горів* у -II ст.(1), у -I ст. (1), у II ст. (1), у III ст. (1), у **IV ст.** (6), у V ст. (2), у VI ст. (2)

А ці вали кого захищали?





■ ГУНин

■ ЛЮДВИНІвка

■ ІВАНків

УНин■

■ ХАНів■

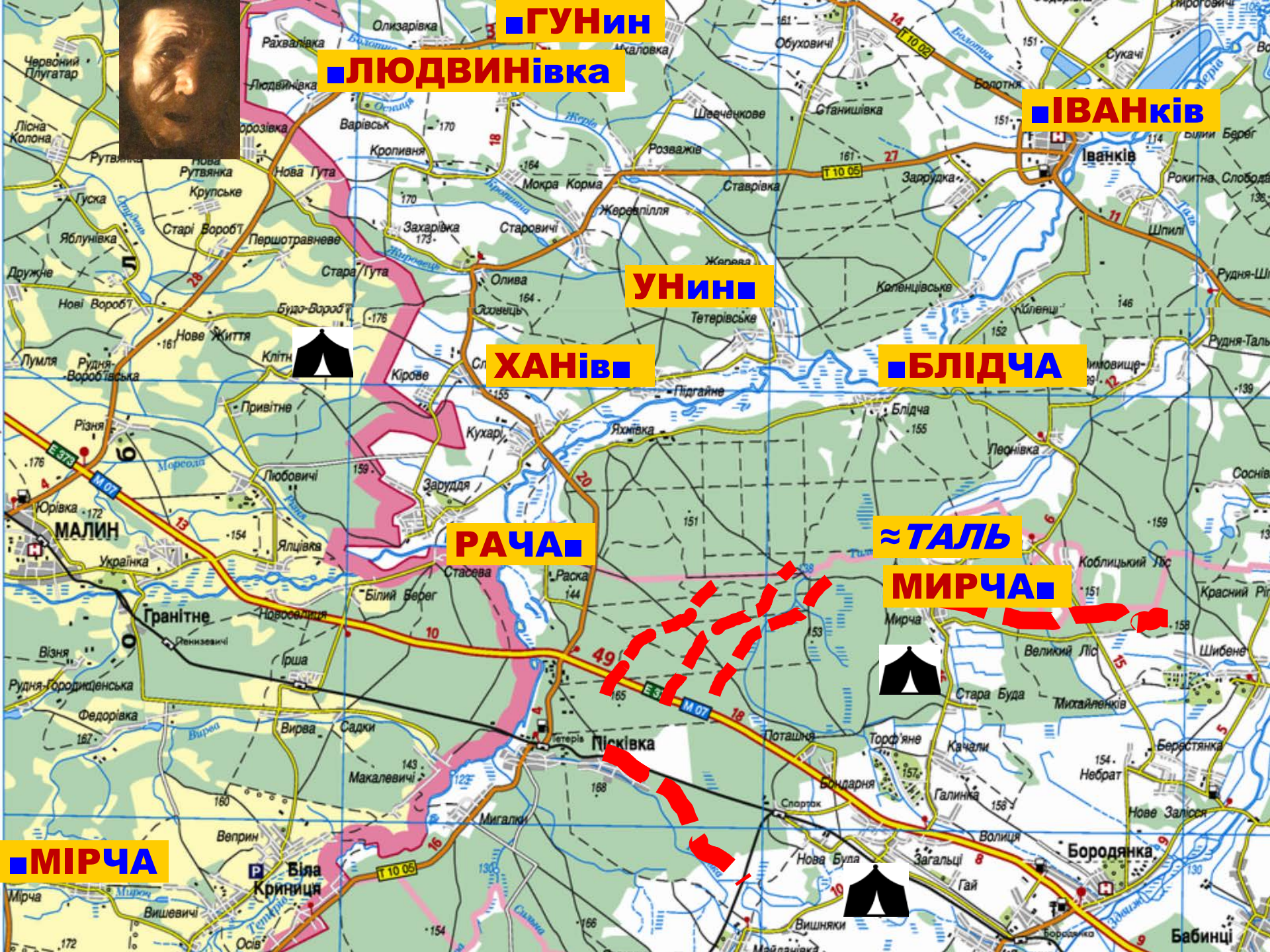
■ БЛІДЧА

■ РАЧА■

≈ ТАЛЬ

■ МИРЧА■

■ МІРЧА



Валы, остановившие гуннов

А. Членов. Альманах «Ветер странствий». – Москва: изд. «Физкультура и спорт», 1976, вып. 11, с. 40-49.

Вал огромен. Я особенно ясно ощущаю это, проехав сквозь разрез его и взобравшись затем на вал с наружной, «напольной», стороны. Высота его – 8-9 метров, толщина – не меньше 20. А длина? В обе стороны вал уходит на километры, и конца не видно.

Вал зарос травой. Сверху открывается обширная панорама. На севере, под защитой вала, – ровное поле, на юге, куда смотрит напольная сторона, – долина реки Виты. Перед валом глубокий когда-то ров, из которого брали землю для насыпки вала. Сейчас за рвом вдоль него змеится дорога. Сам же ров – то глубже, то мельче, а местами и вовсе пропадает. Но сверху видна вся его трасса (включая и засыпанные со временем участки), видно и то, что он составлял единую систему с валом.





Ділянка Змійових валів біля Хотова Кв



СПІЛКА З ГУНАМИ
V ст.

УКРАЇНА

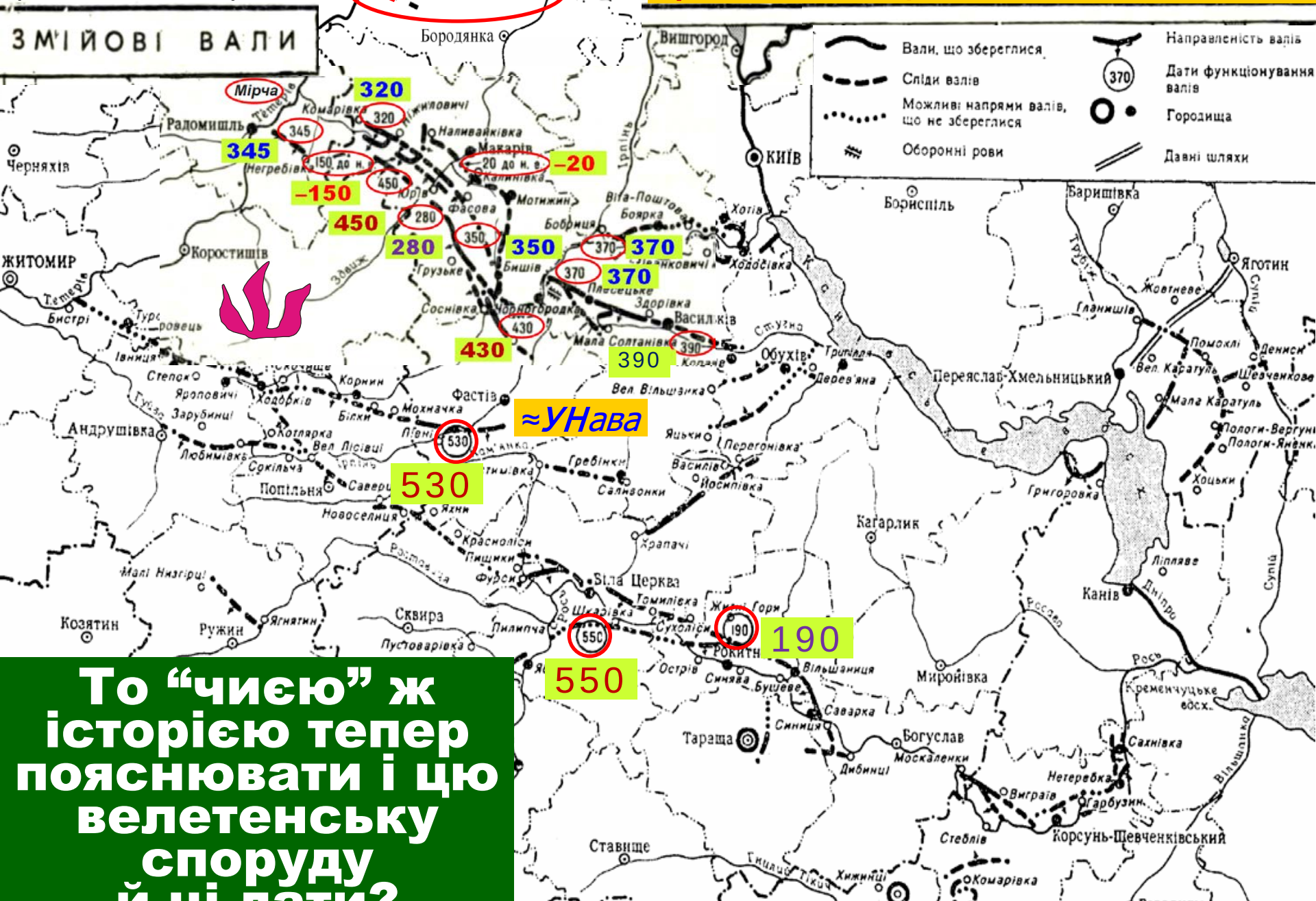
UKRAÏNA

45к.

2003

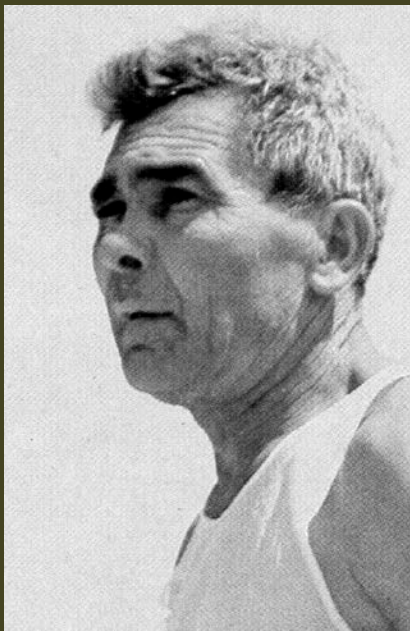
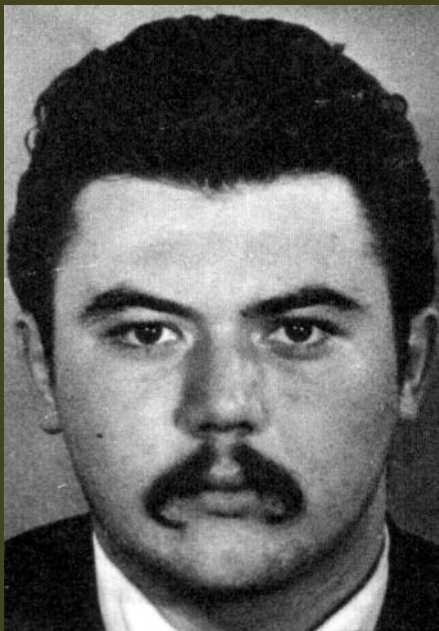
© 2003 МНУ

ЗМІЙОВІ ВАЛИ



То “чиєю” ж історією тепер пояснювати і цю велетенську споруду й ці дати?

Загальна довжина всіх ліній валів бл. 970 км.



Фенотипи туранідів

Алани в Галичині

ТулиГОЛОВИ+

必里察

МОСТИСЬКА

СУДОВА ВИШНЯ

ГОРОДОК

達魯花赤
萬戶府
八憐

[Алемань "Алани", с. 539-546]
Деталі у [Тищенко 2020], с. 744

РУДКИ

КОМАРНО

必里察

БІСКОВИЧІ

■ Конюшки-
ТулиГОЛІВські

■ ТулиГОЛОВЕ

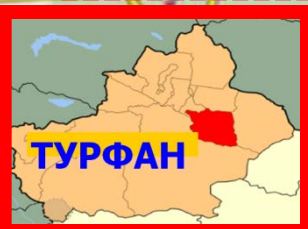
ВАНЬОВИЧІ

ТОРГАНОВИЧІ

САМБІР

Дубляни

Торгановичі





САМБАР



Хэвлэх

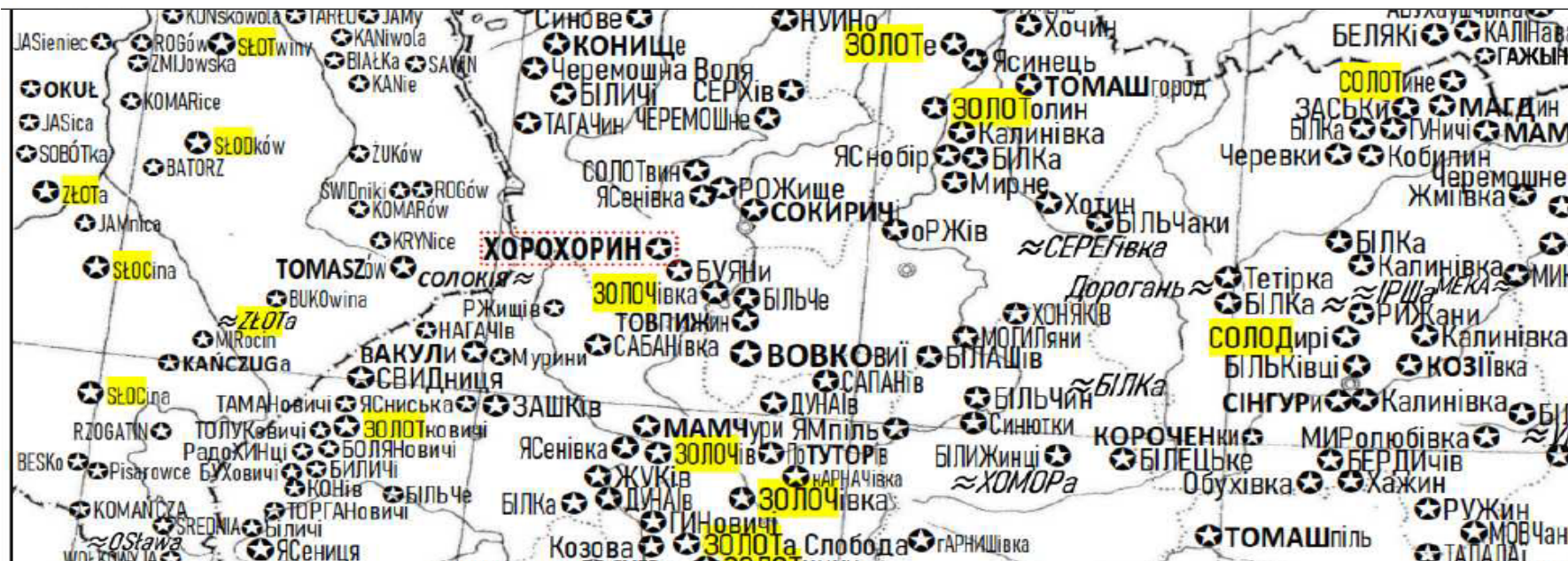
1. Юм **бичиж** зурахад зориулсан хавтгай ялтас - *Самбарт наалдсан шохой биш дээ*. М.Цэдэндорж. **Бурхан** буудайн хөх салхи., **үнсэн самбар** (тогооны хөөг тостой хольж, жижиг банзан хавтсанд наалдуулаад дээр нь үнс түрхэн мод, хулсан үзгээр бичдэг хэрэглэл), **чулуун самбар** (чулуугаар хийсэн нэгэн зүйл самбар), **сурын самбар** (сур харвахад оноог тэмдэглэх хавтгай ялтас), **зургийн самбар** (зураг зурах зориулалтын хэрэгсэл), **хичээлийн самбар** (зурж бичихэд зориулсан хавтгай нимгэн хичээлийн хэрэгсэл);

Монг. САМБАР ‘дощечка для письма’, БИЧИК ‘письмо’, БУРХАН ‘Бог’... Цікаві знайдуть і перекладуть подробиці у Google-Translator

2. Нимгэн банз: ...
нимгэн халх банз...
дэлгэрэнгүй...

Share

**Звідси доступна стаття
про монгольські реалії
у топонімії України**



Розподіл топонімів з формантом -ча (ДТС, 650)

■ УНЕСКО 4

+ça (+çā) нареч. *azraqça* 'совсем немного' (*azraq* < *az* 'немногий', -o'), *türkcä* 'по-турецки' (*türk* 'туркский'), ср. **+ça** *экватив*.

+ča (+čā) экватив, 1. сравнение, 2. улучшение, 3. предельность, 4. приближенность (числ.): qum sañiñčā [ʼbēs]-численный, как песок (sañ 'счет'); küñlär jetmiñčā 'по мере сил, насколько хватит сил' (jet- 'доставать, достигать'), törñčā 'по закону, согласно закону' (törñ 'закон'); qarñčā 'до ворот' (qarñ 'ворота'); eliñčā ar 'около пятидесяти воинов' (eliñ 'пятьдесят'), ср. **+ča** нареч.



ЛЮДВИЧЕНКО

ЛЮДВА

ЛЮДВЕНКО

© ridni.org/compare



Сибірська Y-гаплогрупа Q

- На спогад від сибірської меншини Q (до 4%) у нашій мові залишилися:
- запозичення *табір, онуча, каган, хан, жупан, пан, обри...*;
- топоніми *Гунча, Гуньки, Угнів* [вунів]! (місцева вимова, повідомив М.Бучацький), *Овруч, Нагачів* Льв (каз. **наґашы** 'родичі з боку матері'), *Ногачівка* Хм, *Онута* (он-ууд), *Онитківці, Оноківці* (он-ок), поріг *Унук...* ;
- прізвища *Гунченко, Винник, Абаровський, Балан, Боян, Ногач, -євський, Унченко, Онищук, Онисько...*

АСИМІЛЯЦІЯ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ МЕНШИН ДО УКРАЇНСЬКОЇ МОВНОЇ СПІЛЬНОТИ

Стаття продовжує теми публікацій автора 2006–2015 рр. Висновок про важливу роль асиміляції меншин у Наддніпрянщині в середньовіччі, зокрема, ранньому, – якісно новий і є наслідком розпізнання в Україні групи топонімів-реплік від імен власних з Галісії та Астурії.

Ключові слова: українська мовна спільнота, середньовіччя, асиміляція меншин.

Незаперечним є наукове положення про те, що мова українців сформувалася в середньовіччі. За висновком Ю. Шевельова, «вона поставала і постала з праслов'янської, формуючися від VI до XVI ст.» [61, с. 204; 46, с. 62]. Українськомовна спільнота виникла з інтеграції (Х. Шустер-Шевць) нащадків трьох слов'янських племен – полян, деревлян, сівери (Ю. Шевельов; М. Брайчевський) за участю груп степового населення – іраномовного (В. Петров; О. Стрижак) і тюркомовного (О. Пріцак). Як наслідок, цей етнос був носієм трьох місцевих діалектів історичного продовження праслов'янської мови (полянських, деревлянських, сіверянських), що лише згодом стала називатися «українська мова».

СИСТЕМНІ ДОКАЗИ ГУНСЬКОГО ПЛАСТУ ТОПОНІМІЇ УКРАЇНИ

1. У своїй класичній праці про гунів О. Менхен-Гельфен наводить епізод втечі повсталого проти Візантії у 400 р. готського *Magister militum* Гайни з Фракії за Дунай [Maenchen-Helfen, XXX]. Проводир гунів **Улдін** вбив Гайну і надіслав його голову імператору Аркадію; той щедро віддячив Улдіну.

Вчинок степовика історично пояснимий. У ті роки про євангелізацію племен гунського кола у Наддніпрянщині згадує у листі до християнки Лети св. Героним/Ієроним: "Гуни вчать Псалтир (!), холодна Скіфія зігріта вогнями віри (це у 403 р.! – К.Т.), рум'яне військо готів возить з собою в походах церкву-намет; тому, можливо, і воюють вони проти нас на рівних, що мають однакову релігію"¹ [Hieronymus].

Християнізовані племена дедалі частіше наймалися до римського війська. 394 р. аланський ватажок Саул зі своєю кіннотою приєднався до військ Східного Риму Феодосія I. 398 р. і 402 р. алани служили Стиліхону, який був *Magister militum* Західної Римської імперії. Коли 405 р. Стиліхон стримував вторгнення на терени імперії готів Радагаста, проводир гунів Улдін привів своє плем'я з союзниками (германцями скірами) й найнявся на службу до римлян.

2. Після укладання орієнтаційної картосхеми півсотні потенційно можливих топонімічних продовжень основи Улд(ін)- було зауважено у західній частині слов'янського топонімічного ареалу помірну просторову близькість 17 топооснов нім.

¹ Hunni discunt Psalterium, Scythiae frigora fervent calore fidei: Getarum rutilus et flavus exercitus, Ecclesiarum circumfert tentoria; et ideo forsitan contra nos aequa pugnant acie, quia pari religione confidunt.

**“ЯК ТИ НЕ ПРАГНЕШ
ЗУСТРІТИ НЕСПОДІВАНЕ,
ТО Й НЕ ЗУСТРІНЕШ ЙОГО:
УНИКАЄ ВОНО ДОСЛІДУ
І ДОРОГИ ДО НЬОГО НЕМА”**

ГЕРАКЛІТ З ЕФЕСУ

Нове знання сприймають не всі люди,
а лише ті, хто без нього жити не може.

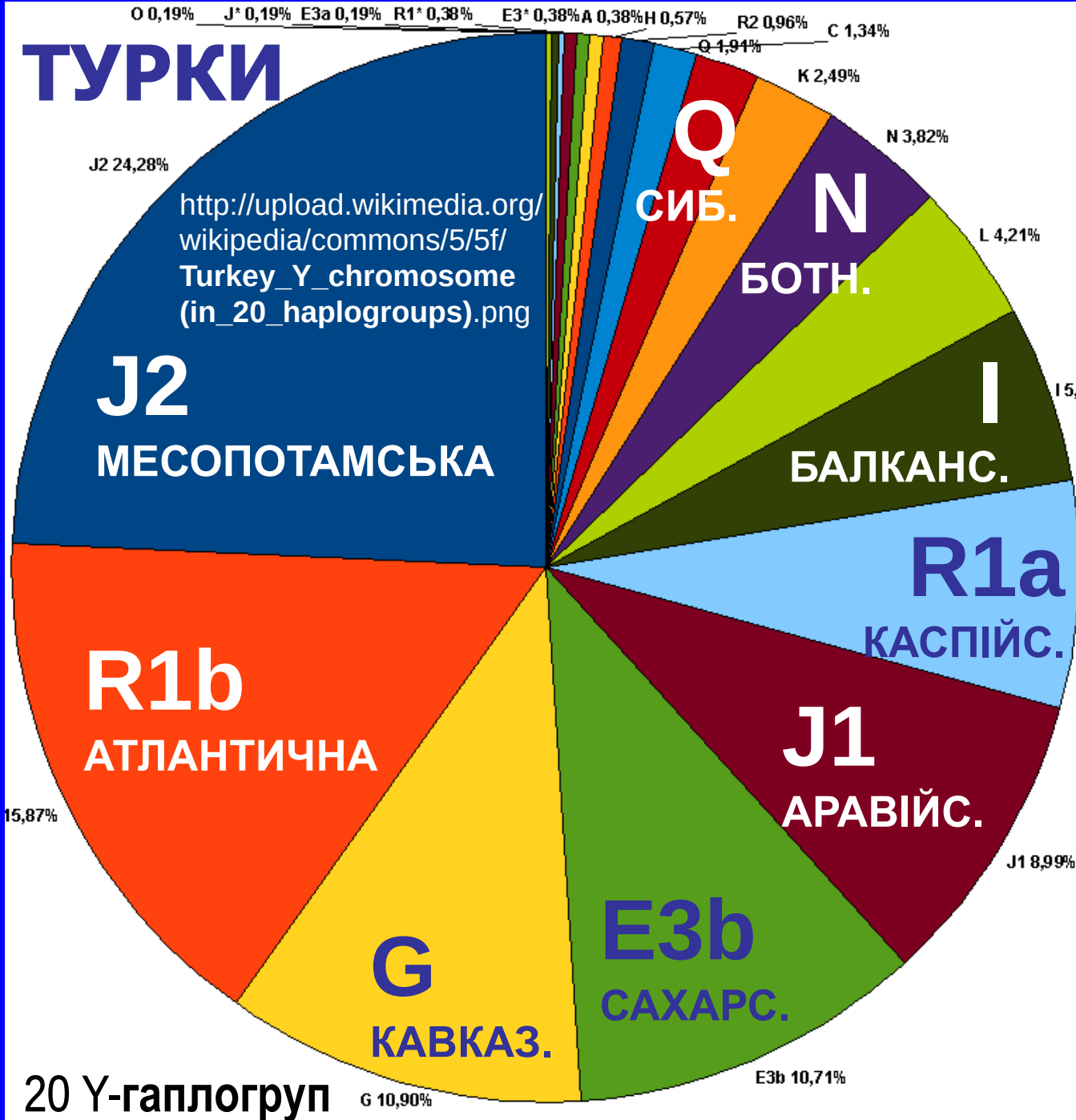
Висновки з теми: інші



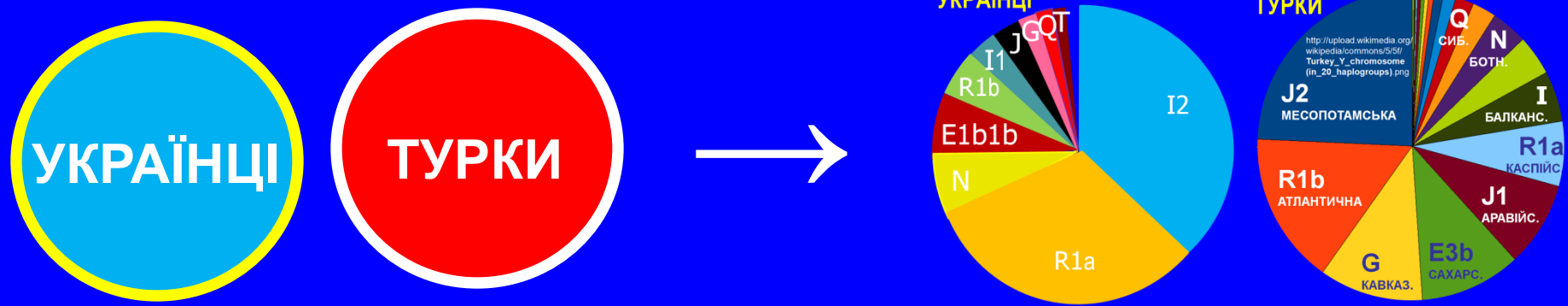
1. УКРАЇНЦІ
мають власну неповторну “квітку”
Y-гаплогруп.

1. У ній збережено їхню непідробну, СПРАВЖНЮ, РЕАЛЬНУ історію

ТУРКИ



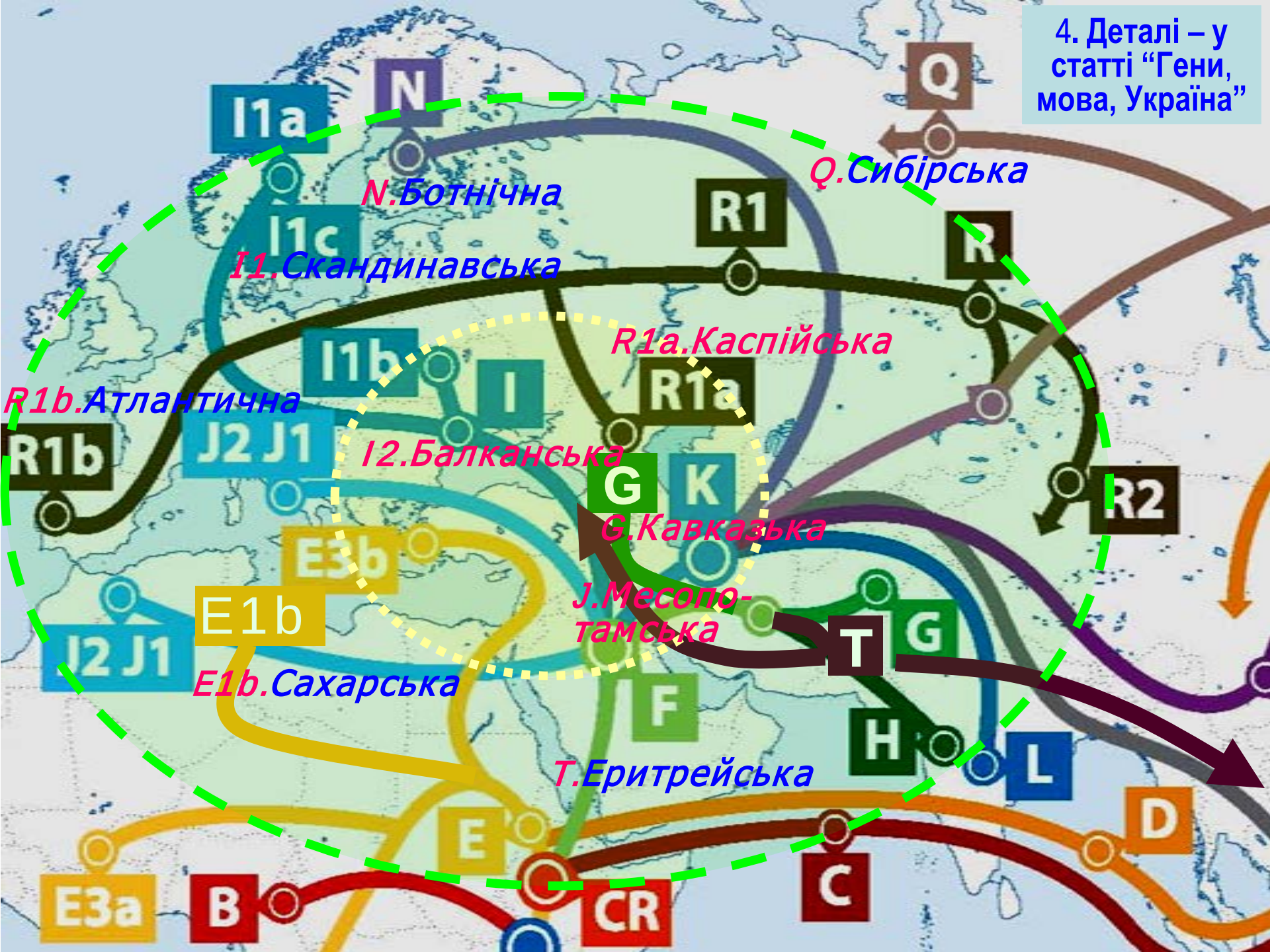
2. Так само і
КОЖЕН
ІНШИЙ
НАРОД
 має свою
 неповторну
 “квітку”
 Y-гаплогруп,
 і в ній – його
СПРАВЖНЯ,
РЕАЛЬНА,
 непридуманна
 історія



3. А як же з простенькими побутовими уявленнями про склад народу? Чи варто їх змінювати на наукові?

Кожна людина вирішує це для себе сама: це й зумовлює її даліше розуміння подій

4. Деталі – у
статті “Гени,
мова, Україна”



Література для глибокого освоєння теми:

- **Алемань А.** Аланы в древних и средневековых письменных источниках. – М., 2003. [€ pdf](#)
- **Абаев В.И.** Скифо-европейские изоглоссы на стыке Востока и Запада.– Л.,1965. [€ pdf](#)
- **Бевзенко С.** Історична морфологія української мови. – Ужгород, 1960. [€ pdf](#)
- **ДТС – Древнетюркский словарь.** – Л., 1969. [€ pdf](#)
- **ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: В 7 т.** – Київ, 1982-2011... [€ pdf](#)
- **Жилко Ф.Т.** Нариси з діалектології української мови. – Київ, 1966.
- **ІУМ – Історія української мови. Хрестоматія.** – Київ, 1996. [€ pdf](#)
- **Клавдій Птолемей.** Географія [Кн. 3, 5]. Переклад і коментар К.Тищенка // Брідщина – край на межі Галичини й Волині. Вип. 13. Броди, 2022. С. 5-13. [€ pdf](#)
- **Павленко С.** Мікротопонімія Чернігово-Сіверщини. – Чернігів, 2013. [€ pdf](#)
- **СГУ – Словник гідронімів України.** – Київ, 1979. [€ pdf](#)
- **Стрижак О. С.** Етнонімія Птолемеєвої Сарматії. – Київ, 1991.
- **Тищенко К.** Асиміляція середньовічних меншин до української мовної спільноти // Український глотогенез. Матеріали конференції. Житомир, 2015. С. 38-67. [€ pdf](#)
- **Тищенко К.** Всеслов'янськість української мови // Український тиждень, 2012, №39. [€ pdf](#)
- **Тищенко К.** [Гени, мова, Україна](#) // Український тиждень, 2012, №16. [€ pdf](#)
- **Тищенко К.** Мовне дзеркало правічного степу // Україна. Наука і культура. –2018, №37. –С. 172-217. [€ pdf](#)
- **Тищенко К.М.** Мовні контакти: свідки формування українців. – Київ, 2006.
- **Тищенко К.М.** Халіфат і сівера. – Київ, 2011.
- **Тищенко К.М.** 42 епохи українських мовних контактів. – Київ-Броди, 2020.
- **Тищенко К.М.** Системні докази гунського пласту топонімії України // Тези VII Всеукраїнських наукових читань за участю молодих учених «Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи» 6 – 7 квітня 2023 року. – Київ, 2023. С.149-151. [€ pdf](#)
- **Членов А.** Валы, остановившие гуннов // Альманах «Ветер странствий». М., 1976. вип. 11, с. 40-49; перекладено у [Zmiiovi_valy.pdf](#). С.152-171.
- **Шустер-Шевц Х.** Возникновение западнославянских языков из праславянского и особенности лужицкого языкового развития // Вопр. языкозн. – 1983. – №2. [€ pdf](#)
- **Bednarczuk L.** Języki celtyckie // Języki indoeuropejskie. II. – Warszawa, 1988.
- **Kiszely I.** A földnépei. I. Európa népei. — Budapest, 1979.